

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอกการเกษตร
ในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

THE FACTOR AFFECTING THE LABOUR OF FARMERS EMPLOYED IN
NON-AGRICULTURAL SECTORS IN SAMOENG DISTRICT,
CHIANGMAI PROVINCE

โดย

นายพร คันทวา

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์)

พ.ศ. 2540

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์)

ปริญญา

เศรษฐศาสตร์สหกรณ์

เศรษฐศาสตร์และสหกรณ์การเกษตร

สาขาวิชา

ภาควิชา

เรื่อง

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอกการเกษตร
ในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

THE FACTOR AFFECTING THE LABOUR OF FARMERS EMPLOYED IN
NON-AGRICULTURAL SECTORS IN SAMOENG DISTRICT, CHIANGMAI
PROVINCE

นามผู้วิจัย นายพร ตันตรา

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัณฑิต ไตรวิทยาคม)

วันที่... 17... เดือน... 1250... พ.ศ. 2540

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูศักดิ์ จันทนพลี)

วันที่... 18... เดือน... 1250... พ.ศ. 2540

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเสริฐ จรรยาสุภาพ)

วันที่... 13... เดือน... 1250... พ.ศ. 40

รักษาการในตำแหน่ง

หัวหน้าภาควิชา

(อาจารย์วิเชียร วันชัยนาวัน)

วันที่... 17... เดือน... 1250... พ.ศ. 2540

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.อนันท์ เทียงตรง)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่... 24... เดือน... 1250... พ.ศ. 40

คำนิยม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี เพราะได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัญชา ไตรวิทยาคุณ ประธานที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูศักดิ์ จันทรพัลลภ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประเสริฐ จรรยาสุภาพ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษา และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง และได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ช่วยศาสตราจารย์จรรยา อภิชาติตรากุล ในการตรวจสอบแก้ไขบทความภาษาอังกฤษ ให้เรียบร้อยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ สหกรณ์อำเภอ และเกษตรกรใน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ให้ความร่วมมือ ตอบแบบสอบถามจากข้อมูลเป็นอย่างดี ขอขอบคุณอาจารย์สนธิ ลิทธิ ที่ให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีในการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ รวมทั้งขอขอบคุณทุก ๆ ท่าน ซึ่งไม่สามารถกล่าวนามได้ทั้งหมด ที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จ

บุคคลที่สำคัญที่สุดที่มีส่วนช่วยงานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดี ได้แก่ มารดา ซึ่งเป็นผู้ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษาแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยขอน้อม ลำลึกถึงพระคุณของท่าน และขอกราบขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง

พร ต้นตรา

มีนาคม 2540

สารบัญเรื่อง

	หน้า
สารบัญตาราง	(5)
สารบัญภาพ	(11)
บทคัดย่อ	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	3
ปัญหาการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย	6
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	8
ธรรมชาติของชาวชนบท	8
ความหมายของความยากจน	9
ปัญหาสำคัญของการพัฒนาชนบท	13
นโยบายและแนวทางการพัฒนาของรัฐ	14
ผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	17
สมมติฐานในการวิจัย	24
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	25
สถานที่ในการวิจัย	25
ผู้ให้ข้อมูล	25
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	27
การทดสอบแบบสอบถาม	28
วิธีการรวบรวมข้อมูล	29
ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	29

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	30
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	31
ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง	31
จังหวัดเชียงใหม่	
- เพศ	32
- อายุ	32
- ระดับการศึกษา	33
- สถานภาพการสมรส	34
- ประสบการณ์การทำงานนอกการเกษตร	35
- จำนวนวันทำงานการเกษตร	35
- จำนวนวันทำงานนอกการเกษตร	36
- จำนวนวันว่างงาน	36
ตอนที่ 2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม	39
- จำนวนสมาชิกที่อยู่ในครัวเรือน	39
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานการเกษตร	40
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	41
- จำนวนผู้เยาว์	42
- จำนวนผู้สูงอายุ	43
- จำนวนคนไร้ความสามารถ	44
- พื้นที่ทำการเกษตรต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	45
- รายได้จากการเกษตร	46
- รายได้นอกการเกษตร	47
- ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา	48
- ค่าใช้จ่ายในการบริโภค	49

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
- ค่าใช้จ่ายทางด้านบันเทิง	50
- ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	51
- ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร	52
- ศาลนาหรือความเชื่อ	53
- ความทันสมัย	53
- คุณภาพชีวิต	54
ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร	55
- ความสัมพันธ์ระหว่างอายุและระดับการศึกษากับการออกไปรับจ้างนอกการเกษตร	55
- ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับการออกไปรับจ้างนอกการเกษตร	56
- ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ คนไร้ความสามารถกับการออกไปรับจ้างนอกการเกษตร	57
- ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทำการเกษตรต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับการออกไปรับจ้างนอกการเกษตร	58
- ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากการเกษตรและรายได้นอกการเกษตรกับการออกไปรับจ้างนอกการเกษตร	58
- ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ กับการออกไปรับจ้างนอกการเกษตร	59

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

หน้า

- ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาหรือความเชื่อ	
กับการออกไปรับจ้างนอกการเกษตร	60
- ความสัมพันธ์ระหว่างความทันสมัย และคุณภาพชีวิต	
กับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร	61
ตอนที่ 4 ความต้องการและปัญหาของเกษตรกร	62
- ความต้องการ	62
- ปัญหา	62
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	66
สรุปผลการวิจัย	66
ข้อเสนอแนะ	70
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	73
เอกสารอ้างอิง	75

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 รายละเอียดจำนวนครัวเรือนเกษตรกรแยกตามตำบลที่จะศึกษา คือ ตำบลสะเมิงเหนือ และตำบลสะเมิงใต้	27
2 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามเพศ	32
3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามอายุและเพศ	33
4 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามระดับการศึกษาและเพศ	34
5 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามสถานภาพการสมรสและ เพศ	34
6 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามประเภทการทำงาน นอกการเกษตรและเพศ	35
7 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนวันทำงาน การเกษตรนอกการเกษตร และจำนวนวันว่างงานต่อปี	37
8 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิก ในครัวเรือน	39
9 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิก ที่ทำงานการเกษตร	40
10 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิก ที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร	41
11 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนผู้เยาว์	42
12 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนผู้สูงอายุ ที่อยู่ในครัวเรือน	43
13 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนคนไร้ ความสามารถ	44
14 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามพื้นที่ทำการเกษตร ต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	45

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
15 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามรายได้จากการ เกษตร	46
16 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามรายได้จากการ เกษตร	47
17 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่ายทาง การศึกษา	48
18 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่ายใน การบริโภค	49
19 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่าย ทางค่าน้ำประปา	50
20 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	51
21 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่ายทาง การเกษตร	52
22 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามการนับถือ ศาสนาหรือความเชื่อ	53
23 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามความทันสมัย	54
24 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามคุณภาพชีวิต	55
25 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุและระดับการศึกษากับการออกไปทำงาน นอกการเกษตร	56
26 ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือนกับการออกไป ทำงานนอกการเกษตร	57
27 ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ คนไร้ความสามารถ กับการออกไปทำงานนอกการเกษตร	57

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง

หน้า

28	ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทำการเกษตรต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือน กับการออกไปทำงานนอกการเกษตร	58
29	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากการเกษตรและรายได้นอกการเกษตร กับการออกไปทำงานนอกการเกษตร	59
30	ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ กับการออกไปทำงาน นอกการเกษตร	60
31	ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาหรือความเชื่อที่เกษตรกรนับถือกับการออกไป ทำงานนอกการเกษตร	61
32	ความสัมพันธ์ระหว่างความทันสมัยและคุณภาพชีวิตกับการออกไป ทำงานนอกการเกษตร	61

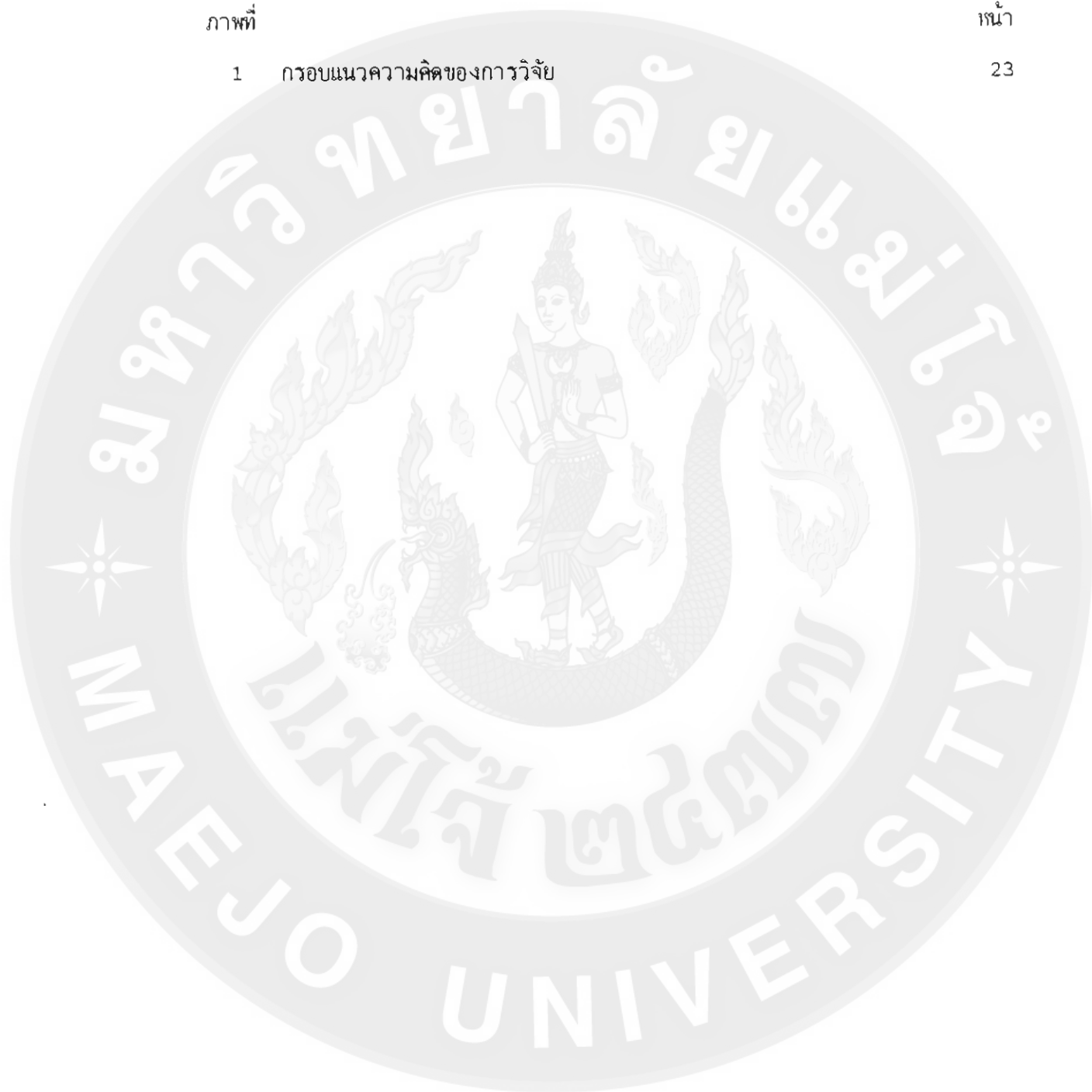
สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

1 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

23

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอกการ
เกษตรในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

โดย : นายพร ดันตรา

ชื่อปริญญา : วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์)

สาขาวิชาเอก : เศรษฐศาสตร์สหกรณ์

ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ :
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัญชา ไตรวิทยาคุณ)
...../...../.....

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอกการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และศึกษาถึง จำนวนแรงงานที่ใช้ในการเกษตรนอกการเกษตร และแรงงานที่ว่างงาน ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอกการเกษตร และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ไขปรับปรุง เกี่ยวกับแรงงานในครัวเรือนของเกษตรกร

ในการศึกษาเรื่องนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัยจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.2540-2544) อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ และสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ของเกษตรกร 100 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้งหมด 3,707 ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามรวมทั้งการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สมรสแล้ว มีอายุเฉลี่ย 46 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนใหญ่ได้ประสบการณการทำงานนอกการ

เกษตร ทำงานการเกษตรเฉลี่ย 238 วันต่อปี ทำงานนอกการเกษตรเฉลี่ย 131 วันต่อปี
ว่างงานเฉลี่ย 108 วันต่อปี

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง ได้แก่
จำนวนสมาชิกที่อยู่ในครัวเรือนและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือน ส่วน
ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ เช่น จำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ คนไร้ความสามารถ
พื้นที่ทำการเกษตรโดยเฉลี่ย รายได้จากการเกษตร รายได้นอกการเกษตร ค่าใช้จ่ายใน
การศึกษา ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ค่าใช้จ่ายทางด้านบันเทิง ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ค่าใช้จ่าย
ทางการเกษตร ศาสนาหรือความเชื่อ ความทันสมัย มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทาง
สถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

ความต้องการและปัญหา เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงได้ระบุความ
ต้องการและปัญหาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกันไว้ดังนี้ คือ ความต้องการเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน
ทำกิน ต้องการถนนเข้าหมู่บ้าน ต้องการแหล่งน้ำและระบบชลประทาน ต้องการให้รัฐบาล
รับประกันราคาพืชผล ต้องการความรู้วิชาการด้านการเกษตร และการฝึกอบรมอาชีพเสริม
ส่วนปัญหาที่สำคัญที่เกษตรกรระบุได้แก่ปัญหามิหน้สินสะสม ปัญหาขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน
สำหรับการเกษตร ปัญหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเกษตรมีราคาแพง ปัญหาผลผลิตขายไม่ได้
ราคาและปัญหาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่
ออกไปเยี่ยมเยียนและไม่ให้ความรู้วิชาการด้านการเกษตร

ABSTRACT

Title : The factor Affecting the Labour of Farmers
Employed in Non-agricultural sectors in Samoeng
District, ChiangMai Province

By : Mr. Porn Tantra

Degree : Master of Science (Co-operative Economics)

Major field : Co-operative Economics

Chairman, Thesis Advisory Board : *Buncha Traiwittayakhun*

(Assistant Professor Buncha Traiwittayakhun)

...17.1 Apr. 1997

The purposes of this research were to analyze and investigate the amount of agricultural and non-agricultural labour, unemployed labour, factors affecting farmers employed in non-agricultural sectors, problems and recommendations for improvements in the farmers' family labour. The data were collected not only from academic documents, research reports of related offices, and the 5-year District Development Plan (1997-2001) of Samoeng District, Chiangmai Province but also by means of questionnaires and interviewing 100 samples of farmers selected by multi-stage sampling from the population of 3,707 families. The data were analyzed with the use of the SPSS/PC+ computer program. The statistics used for data analysis were percentage, mean, and coefficient correlation.

The results revealed that most of the farmers were male, married, 46 years old on average, had completed grade 4 of primary education, and had an experience in working in non-agricultural sectors. On average, they spent 238 days per year working in agriculture, 131 days per year non-agriculture, and 108 days per year unemployed.

The economic and social factors positively and significantly related with the farmers' employment in non-agricultural sectors were the number of family members and their qualities of life. Some factors found to be non-significantly related with non-agricultural employment were the number of youth, elderly, and the disabled; sizes of land holdings; agricultural incomes; non-agricultural incomes; educational expenses; food expenses; entertainment expenses; other expenses; agricultural expenses; the farmers' religion; and modernization. For their needs and problems, the farmers in Samoeng District explicated the following needs: land rights, roads, sources of water and irrigation system, guarantee on prices of crops by the government, knowledge of agricultural techniques, and training in supplementary careers. The important problems were accumulated debts, shortage of revolving fund for agriculture, the expensive agricultural materials and equipment, low prices of sold products, and lack of visits and provision of agricultural knowledge by officials of government and related offices.

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

การอพยพแรงงานออกจากสาขาการเกษตรไปสู่สาขาอาชีพนอกการเกษตร เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างแรงงานครัวเรือนเกษตรกรเป็นอย่างมาก เป็นที่ทราบกันดีว่าสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยทั่ว ๆ ไปส่วนใหญ่มักจะเกิดจาก ปัญหาพื้นฐานของเกษตรกรได้แก่ ปัญหาคุณภาพชีวิต ปัญหาที่ทำกิน ปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาสินเชื่อการผลิต เทคโนโลยีการผลิต ปัญหาการตลาด และการว่างงานของเกษตรกร นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจนอกสาขาการเกษตรมีแนวโน้มการขยายตัวสูงขึ้นและรายได้ที่ต่ำกว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ดึงดูดให้เกษตรกรต้องอพยพไปทำงานนอกภาคการเกษตรเพิ่มมากขึ้น นพดล ชัยะใจ (2523:12)

นอกจากปัญหารากฐานของเกษตรกรดังกล่าวแล้วยังมีปัญหาคือประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องฝ่ายมองข้ามและไม่ค่อยเล็งเห็นความสำคัญเท่าที่ควร คือ ปัญหาที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล โดยการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการมุ่งเน้นการกระจายรายได้และความเจริญสู่ภูมิภาค โดยเฉพาะทุกจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ที่ทุรกันดารอยู่ห่างไกลความเจริญ ขาดแคลนทางด้านปัจจัยพื้นฐานระบบสาธารณูปโภค (Infrastructure) เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนนหนทาง ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จากนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ในที่สุดกลายเป็นดาบสองคมก่อให้เกิดปัญหาตามมาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่รัฐไม่สามารถแก้ไขได้ คือปัญหาที่เกิดจากการมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของเกษตรกร เกิดความอยากได้อะไรก็ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ ซึ่งตามหลักการของการพัฒนาที่ถูกต้องแล้วรัฐจะต้องมีนโยบายพัฒนาทางด้านสภาวะจิตใจของประชากรควบคู่กับการพัฒนาทางด้านวัตถุไปพร้อม ๆ กัน โดยมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมในการยอมรับเอาสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาในวิถีชีวิตให้เห็นประโยชน์และโทษของสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ปัจจุบันสิ่งที่ปรากฏให้เห็นคือ ความเจริญทางด้านวัตถุเทคโนโลยีต่าง ๆ ตลอดจนวัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ ๆ

นับว่ามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มากยิ่งขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามสภาพจิตใจของมนุษย์กลับต่ำลง ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมไทย

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะมาจากปัญหาพื้นฐานของเกษตรกร และนโยบายที่ผิดพลาดของรัฐบาลล้วนส่งผลทำให้เกษตรกรมีสภาพที่ยากจนลง เกิดความอดอยากขาดแคลน และมีชีวิตอยู่เพื่อการใช้หนี้ ผลกระทบที่ต่อเนื่องคือการอพยพแรงงานเข้าสู่ตัวเมือง การขยายตัวของโศภณ การขายลูกสาวและปัญหาอาชญากรรมมีแนวโน้มสูงขึ้น ประกอบกับเกษตรกรประสบปัญหาการว่างงาน จากการสำรวจบุคคลที่อยู่ในวัยทำงานของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2533 ปรากฏว่ามีผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน 28.2 ล้านคน จากประชากรทั้งหมดประมาณ 58 ล้านคน จำนวนนี้ส่วนใหญ่อยู่ในชนบท แต่เนื่องจากลักษณะของแรงงานเกษตรในชนบทขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศขึ้นอยู่กับฤดูกาลจึงทำให้การใช้แรงงานไม่ต่อเนื่อง บางช่วงสูง บางช่วงต่ำ กล่าวคือในช่วงต้นฤดู (กรกฎาคม - สิงหาคม) เกษตรกรมีงานทำสูงถึงร้อยละ 94 แต่ช่วงเก็บเกี่ยว (ธันวาคม - มกราคม) มีงานทำน้อยลง เหลือร้อยละ 71 ส่วนในฤดูแล้งหลังการเก็บเกี่ยว (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม) เกษตรกรไม่สามารถทำการผลิตได้ ทางออกก็คือการอพยพโยกย้ายเข้าสู่เมือง ลักษณะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมาอีกมากมาย ทั้งนี้เพราะว่าแรงงานจากชนบทเป็นแรงงานไร้ฝีมือขาดความรู้ขาดทักษะทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบเพราะไม่มีอำนาจต่อรอง เมื่อแรงงานเหล่านี้อพยพเข้าสู่เมืองสภาพแวดล้อมที่ต่างออกไป ทั้งแบบแผนการดำเนินชีวิตและค่าใช้จ่ายทำให้เกิดพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนและก่อให้เกิดปัญหาลังคมตามมามากมาย สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2539:40)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ร้อยละ 60.00 ของประชากรประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมผลผลิตทางการเกษตรจัดว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของรายได้ประชาชาติ กล่าวคือเป็นร้อยละ 26.09 ของรายได้ประชาชาติทั้งหมด แม้ว่าในปัจจุบันสัดส่วนของรายได้ประชาชาติที่มาจากสาขาการเกษตรมีแนวโน้มลดลงก็ตาม แต่ก็ยังถือว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก และผลผลิตทางการเกษตรที่เกิดขึ้นนี้ก็เนื่องมาจากการใช้แรงงานของเกษตรกรร่วมกับปัจจัยผลิตอื่น ๆ ในระยะเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมา เป็นที่น่าสังเกตได้ว่าแรงงานในสาขาการเกษตรมีการอพยพเคลื่อนย้ายจาก

อาชีพทางการเกษตรไปสู่สาขาอาชีพนอกการเกษตรมากขึ้น ปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ก็คือ ทำให้อัตราส่วนของจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรต่อจำนวนครัวเรือนทั้งหมดมีแนวโน้มลดลง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี, 2536)

ความสำคัญของปัญหา

(Research Problem)

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดและส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ และโครงสร้างของครัวเรือนเกษตรกรในชนบทอย่างเด่นชัด เพราะประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเกษตรกรรมมีประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และอาศัยอยู่ในชนบทแต่กลับปรากฏว่า ครอบครัวยุคใหม่หรือเกษตรกรบางคนพยายามจะเปลี่ยนอาชีพของตน หรือมีเจตนาที่จะมีสมาชิกบางคนในครัวเรือนออกมาทำงานนอกการเกษตร เพื่อหารายได้จากการทำงานนอกการเกษตรมาช่วยครอบครัว จากพฤติกรรมของครอบครัวเกษตรกรที่ปรากฏออกมาเช่นนี้ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและน่าที่จะได้มีการศึกษาเพื่อตรวจสอบดูปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออกไปทำงานนอกการเกษตร เพื่อจะได้นำมาเป็นเครื่องมือหาทางแก้ไขการเคลื่อนย้ายแรงงานต่อไป

อำเภอสะเมิงเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนครัวเรือนเกษตรทั้งหมด 4,688 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 70 ของครัวเรือนทั้งหมด ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นภูเขาที่มีที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขาประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมดมีประชากรที่ประกอบด้วย ชาวพื้นเมือง ชาวไทยภูเขา กระเหรี่ยง ม้ง ลีซอ จีนฮ่ออพยพ มีศาสนาชนบทรวมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สภาพโดยทั่วไปเป็นชนบทที่ทุรกันดารห่างไกลความเจริญ ขาดแคลนระบบสาธารณูปโภค (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2538) จากสภาพการณ์ดังกล่าว อำเภอสะเมิงเป็นอำเภอที่น่าสนใจ และเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้เป็นพื้นที่ทำการศึกษาวิจัย

ปัญหาการวิจัย

(Statement of the Problem)

ความสำเร็จในการพัฒนาประเทศได้ทำให้อัตราการเจริญเติบโตของไทยเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการผลิต จากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม และการบริการมากขึ้น การขยายตัวของภาคการผลิตด้านอุตสาหกรรมและบริการดังกล่าวมีผลให้เกิดความต้องการกำลังแรงงานมากขึ้นทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ปัจจุบันปัญหาตลาดแรงงานในจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในภาวะตึงตัวโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานประเภทกรรมกร ทั้งนี้เนื่องมาจากภาวะการจ้างงานในทุกภาคการผลิตได้ทวีมากขึ้นตามอัตราการการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศซึ่งเป็นไปอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา จากตัวเลขสถิติประเภทแรงงานขาดแคลนที่ได้รับบรรจุเข้าทำงานมีจำนวนประมาณดังนี้ ประเภทเกษตรกรรม 4,000 คน ประเภทอุตสาหกรรม 500 คน ประเภทพาณิชยกรรม 500 คน ประเภทบริการ 500 คน ประเภทงานก่อสร้าง 2,000 คน (สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่, 2538)

ในส่วนของอำเภอสะเมิงได้มีการสำรวจประชากรของชุมชนพื้นที่สูง อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2538 ปรากฏว่ามีประชากรออกมาทำงานนอกบ้าน 1,796 คน หรือร้อยละ 28 ของผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน (สำนักงานศึกษาสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่, 2538) ถ้าได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการออกไปทำงานนอกบ้านของสามีหรือภรรยา กรณีที่ต้องออกไปทำงานเป็นระยะเวลานานจะก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมา เนื่องจากความหวาดหวั่นการขาดความอบอุ่นของผู้ที่จะดูแลให้ความช่วยเหลือหากทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดขาดความอดทน ขาดความรับผิดชอบ ขาดการยับยั้งชั่งใจ ขาดศีลธรรมก็จะเกิดปัญหาทางด้านคู่สาว ปัญหาการหย่าร้างและปัญหาการแตกแยกของครอบครัวตามมา (ฝ่ายวิจัยและพัฒนากองวิชาการและแผนงาน กรมการจัดหางาน, 2538)

ฉะนั้น การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออกไปรับจ้างนอกการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นการแสวงหาคำตอบพร้อมแนวทางแก้ไขปัญหาทางด้านแรงงานทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค คือ ระดับอำเภอ และระดับ

ประเทศ ทั้งนี้เนื่องมาจากปัญหาทางด้านแรงงานมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อครัวเรือนเกษตรกร และยังเป็นสาเหตุก่อให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงปัญหาด้านความมั่นคง ของชาติ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

(Objectives of the study)

ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาถึงจำนวนแรงงานที่ใช้ในการเกษตร นอกการเกษตร และ แรงงานที่ว่างงาน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไป ทำงานรับจ้างนอกการเกษตร
3. เพื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ พร้อมแนวทางแก้ไข เกี่ยวกับแรงงานในครัวเรือน เกษตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(Expected Results)

จากการศึกษารังนี้ จะเกิดประโยชน์ที่จะได้รับ คือ

1. ทราบลักษณะการใช้แรงงานของครัวเรือนเกษตรกร
2. ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุและลงผลกระทบโดยตรงต่อแรงงาน ของเกษตรกรที่ออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร
3. หน่วยงานของรัฐและผู้ที่มีความสนใจ สามารถที่จะนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ให้ เกิดประโยชน์ในการวางแผนพัฒนา ปรับปรุง และแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย

(Scope and Limitation of the study)

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะลักษณะการใช้แรงงาน ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานที่ออกไปรับจ้างนอกการเกษตรและปัญหาที่เกี่ยวกับแรงงานในครัวเรือนเกษตร ซึ่งศึกษาเฉพาะการออกไปทำงานชั่วคราวของเกษตรกรในเขตอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างเดือนมิถุนายน 2538 - พฤษภาคม 2539

นิยามศัพท์

(Definition of Terms)

เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้มีขอบเขตที่ชัดเจนยิ่งขึ้นและเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องในความหมายของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดความหมายเฉพาะไว้ดังนี้

1. ครัวเรือน หมายถึง ที่อยู่อาศัยของครอบครัว ที่มีคนอาศัยตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ทำการแบ่งสรรรายได้อันเกิดจากผลผลิตระหว่างกัน และสมาชิกที่อยู่ในครัวเรือนคนเดียวคนหนึ่ง หรือหลายคนจะต้องใช้แรงงานในการเกษตรและนอกการเกษตร
2. สภาพการใช้แรงงานของครัวเรือนเกษตรกร หมายถึง การจัดสรรแรงงานไปใช้ในงานต่าง ๆ ทั้งนอกและในการเกษตรในรอบปี
3. สมาชิกที่อยู่ในครัวเรือน หมายถึง สมาชิกที่อยู่ในความรับผิดชอบเลี้ยงดูของครัวเรือนไม่ว่าจะอยู่กินในครัวเรือนเป็นประจำหรือไม่ก็ตาม
4. แรงงานของครัวเรือน หมายถึง แรงงานของครัวเรือนทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุระหว่าง 11-60 ปี มีน่ายเป็นวัน
5. งานทางด้านเกษตร หมายถึง งานปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำป่าไม้ เลื่อยไม้ ตัดไม้ หางของป่า ประมง และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรไม่ว่าจะทำในฟาร์มของตนเองหรือรับจ้างทำงานในฟาร์มของผู้อื่น

6. งานนอกภาคเกษตร หมายถึง การรับราชการ ค่าขาย ช่างไม้ ช่างก่อร่าง หน่วยงานในโรงงาน การบริการรับจ้าง และงานอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตร
7. รายได้รวมของครัวเรือน หมายถึง ผลรวมของรายได้ทั้งหมดจากการเกษตรกับรายได้ทั้งหมดนอกการเกษตรที่เกิดขึ้นในรอบปีอยู่ในรูปของเงินสด
8. รายได้จากการเกษตร หมายถึง รายได้จากการขายและคาดว่าจะขายได้ของผลผลิตทางการเกษตร
9. รายได้นอกการเกษตร หมายถึง รายได้เป็นเงินสดหรือเป็นผลผลิตจากการใช้แรงงานรับจ้างนอกการเกษตร
10. ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการผลิตทางการเกษตรในรอบปี เช่น ค่าจ้างแรงงาน คนและสัตว์ ค่าจ้างแรงงานเครื่องมือเครื่องจักรและยานพาหนะและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร
11. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ หมายถึง ค่าใช้จ่ายในส่วนของการศึกษาพยาบาล ค่าฌาปนกิจศพ ค่าทำบุญเนื่องในงานประเพณีต่าง ๆ ค่าต่อเติมหรือซ่อมแซมบ้าน รวมถึงค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน
12. ค่าใช้จ่ายทางด้านบันเทิง หมายถึง ค่าใช้จ่ายจากการซื้อหนังสือพิมพ์ ค่าใช้จ่ายในการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ และงานประจำปีของหมู่บ้านหรืออำเภอ รวมถึงการออกมาดูหนังฟังเพลงในสวนเมือง
13. คนไร้ความสามารถ หมายถึง สมาชิกที่อยู่ในครัวเรือนของเกษตรกรแต่ไม่สามารถทำงานและประกอบอาชีพได้ อันเนื่องมาจากความพิการทางด้านร่างกายและสมอง
14. ความทันสมัย คุณภาพชีวิต หมายถึง จำนวนครัวเรือนของเกษตรกรในอำเภอสะเมิงที่มีโทรทัศน์ ตู้เย็นและมีส้วมที่ถูกสุขลักษณะใช้
15. ประสิทธิภาพนอกการเกษตร หมายถึง การฝึกงานนอกการเกษตรหรือเคยเป็นลูกจ้างทำงานนอกการเกษตรในท้องถิ่น หรือบุคคลที่เคยอพยพไปทำงานนอกการเกษตรในเมืองหรือท้องถิ่นอื่น

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสาร

(REVIEW OF RELATED LITERATURE)

การตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานของการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานในครัวเรือนเกษตร โดยศึกษาเฉพาะกรณีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้แรงงานในครัวเรือนเกษตร ได้มีผู้ศึกษาไว้ในรูปแบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ธรรมชาติของชาวชนบท
2. ความหมายของความยากจน
3. ปัญหาสำคัญของการพัฒนาชนบท
4. นโยบายและแนวทางการพัฒนาของรัฐ
5. การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง

1. ธรรมชาติของชาวชนบท

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2530 : 2) ได้กล่าวไว้ว่า ชาวชนบทเป็นบุคคลที่มีอิสระเสรีมีบ้านเรือนเป็นสัดส่วน และตั้งรวมกลุ่มกันเป็นหมู่บ้านจึงเกิดการพึ่งพากันอยู่เนื่อง ๆ ชาวบ้านตามชนบทมีอาชีพการเกษตรเป็นหลัก ไม่ต้องแข่งขันกันมากในการหารายได้ เพราะผลผลิตตามธรรมชาติก็อาจจะเลี้ยงดูให้ได้อย่างสบายกายพอแก่อัตภาพ แต่ในท้องถิ่นบางแห่งชาวบ้านอาจจะอดขัดขัดสนมาก เพราะพื้นแผ่นดิน น้ำ และภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวยให้ผลิตอาหารบริบูรณ์ ชาวบ้านจำต้องช่วยเหลือตนเองอย่างมาก ชาวบ้านบางส่วนที่ไม่อาจช่วยเหลือตนเองได้ทั้งหมด ก็อาจมีความคิดไม่ลงมุ้งมุ้งบางอย่าง เพราะมีโอกาสตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผลประโยชน์ส่วนตัว คำนึงถึงการเลี้ยงชีพ เฉพาะหน้าของตนมากเกินไป จนทำให้ความสนใจต่อการรวมกลุ่มมีน้อยเกินไป ในบางกิจกรรมหน่วยราชการต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้ลงไปพัฒนาอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว จึงได้พยายามส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อเป็นพลังพัฒนาหมู่บ้านไทยโดยทั่วไป โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ชาวชนบท

สามารถเรียนรู้และเข้าใจสภาพแวดล้อมได้ด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ และสังเกตสภาพแวดล้อมที่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาในหมู่บ้านของคน

ชาชนบทตามหมู่บ้านต่าง ๆ จึงน่าจะประกอบด้วยบุคคลที่พร้อมที่จะพัฒนาและบุคคลที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือขึ้นให้ค่อย ๆ พัฒนาต่อไป ในปัจจุบันนี้มีข้อมูลที่สามารถยืนยันได้ว่าชาชนบทสามารถพัฒนาการใน 3 ด้าน คือ การพัฒนาทางจิตใจ ซึ่งพบเห็นได้จากหมู่บ้านในโครงการส่งเสริมพัฒนา การพัฒนาทางสังคม ซึ่งพบเห็นได้จากการทำงานในโครงการสร้างงานในชนบทและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งพบเห็นได้จากโครงการพัฒนาชนบทในพื้นที่ยากจนของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

การพัฒนาชนบทในปัจจุบันมีหมู่บ้านเป็นหน่วยการพัฒนาที่สำคัญเมื่อพิจารณาชาวบ้านในชนบท จะพบว่ามีรากฐานทางจิตใจ สังคมและเศรษฐกิจที่พอจะพัฒนาต่อไปได้ รัฐบาลมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจ สังคมและเศรษฐกิจที่น่าเชื่อถือว่าธรรมชาติของชาวบ้านมีลักษณะเจืออำนาจต่ออุดมการณ์พัฒนาของชาติ ที่เน้นให้มีการพัฒนาทางจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจไปพร้อมกัน

การพัฒนาชาวบ้านกับการพัฒนาทางจิตใจ มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ว่า การนำศาสนาธรรมมาปลูกฝังเป็นจริยธรรม การส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน และการสนับสนุนให้ชาวบ้านมีการศึกษา สามารถช่วยเหลือการพัฒนาหมู่บ้านได้ ด้วยเหตุที่มีรายงานหลายฉบับได้ยืนยันว่าการพัฒนาทางจิตใจของชาวบ้านมีส่วนช่วยเหลือการพัฒนาตนเองของชาชนบท ซึ่งเป็นก้าวแรกของการพัฒนาหมู่บ้านให้ก้าวหน้าไปอย่างมีรากฐานมั่นคง กล่าวคือ พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้ดำเนินโครงการส่งเสริมพัฒนาทั่วประเทศ โดยได้พยายามนำพุทธศาสนธรรมมาให้ประชาชนยึดถือปฏิบัติ เช่น การลดละอบายมุข เลิกเล่นการพนันและดื่มสุราเมรัย เป็นต้น การฟื้นฟูประเพณีพื้นบ้านที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาพิธี และการจัดตั้งสถานการศึกษาตั้งแต่ศูนย์รับเลี้ยงเด็กเล็กโรงเรียน ตลอดจนถึงศูนย์ฝึกอาชีพด้านต่าง ๆ

2. ความหมายของความยากจน

Atkinson (1975) และรังการค์ ณะพรพันธุ์ (2528) ได้ให้ความหมายความยากจนที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ได้แก่

- (1) ความอึดคัดทางเศรษฐกิจ
- (2) ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ
- (3) การขาดแคลนปัจจัยในการครองชีพ
- (4) ความต้องการพึ่งพาอาศัย
- (5) ความเป็นปัญหาทางสังคม

2.1 ความอึดคัดทางเศรษฐกิจ

ความอึดคัดทางเศรษฐกิจมีความหมาย 2 ประการ ได้แก่ (1) ความอึดคัดในการครองชีพ (2) การมีรายได้ต่ำกว่าระดับการครองชีพขั้นต่ำ

2.1.1 ความอึดคัดในการครองชีพ

หมายถึง สภาพของการครองชีพที่มีลักษณะหาเช้า-กินค่ำ หรือการครองชีพที่มีปะทะงไปวันหนึ่ง ๆ ได้แก่ ภาวะที่ประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอในการครองชีพ โดยเชื่อถือว่า มีระดับของการบริโภคขั้นต่ำขั้นหนึ่งที่เพียงพอแก่การประังชีวิตหรือการดำรงชีวิตค่านสิริวิทยา บุคคลที่มีรายได้ต่ำกว่าระดับนี้ถือว่าเป็นผู้ที่ฐานะยากจน การกำหนดระดับความยากจน ตามแนวความคิดนี้ จึงยึดหลักเกณฑ์ทางด้านโภชนาการ โดยเน้นเฉพาะความต้องการประะเภทอาหารขั้นต่ำของมนุษย์ เป็นประการสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าเกณฑ์ในกำหนดระดับรายได้ที่ยากจนดังกล่าว ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินจะไม่มีปัญหา แต่แท้จริงแล้วจะมีปัญหาบางประการ เพราะเหตุว่า ระดับความต้องการอาหารขั้นต่ำเพื่อประังชีวิตให้อยู่รอดมิได้อยู่เพียงระดับเดียวเท่านั้น แต่มีอยู่หลายระดับขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก ระดับความต้องการอาหารขั้นต่ำเพื่อประังชีวิตให้อยู่รอดจะแตกต่างไปตามขนาดและรูปร่างของแต่ละบุคคล บุคคลที่มีรูปร่างสูงใหญ่ย่อมต้องการอาหารมากกว่าบุคคลที่มีรูปร่างเล็ก ประการที่สอง ระดับความต้องการอาหารขั้นต่ำยังคงแตกต่างกันไปตามปริมาณ และลักษณะของงานที่บุคคลทำ บุคคลที่มีรูปร่างเท่ากัน ถ้าหากทำงานแตกต่างกันก็ย่อมมีความต้องการของอาหารขั้นต่ำไม่เท่ากัน บุคคลที่ทำงานหนักประะเภทงานแบกหาม ก็ย่อมต้องการอาหารขั้นต่ำมากกว่าบุคคลที่อยู่เฉย ๆ ที่ไม่ล่องทำ

งานอะไรเลย ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นในการที่จะกำหนดระดับรายได้ ที่มีระดับที่เรียกว่าระดับยากจน

2.1.1.1 การมีรายได้ต่ำกว่าระดับการครองชีพขั้นต่ำ

ความอึดอัดในการครองชีพ หมายถึง สถานการณ์ที่ประชาชนมีรายได้ต่ำกว่าระดับการครองชีพขั้นต่ำ มาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ หมายถึง ระดับการครองชีพที่ถาวรตนเองตอบสนองความต้องการพื้นฐาน (basic needs) ทั้งหมด โดยมีได้มีแต่เฉพาะความต้องการอาหารเท่านั้น แต่บุคคลยังมีความต้องการปัจจัยสี่ ประเภทอื่น ได้แก่ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค รวมทั้งการพักผ่อนหย่อนใจตามสภาพอีกด้วย ประชาชนที่มีฐานะยากจนตามความหมายนี้จึงประกอบด้วยกลุ่มคน ที่มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่ามาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม ความสลับซับซ้อน ของระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาบางประการในการที่จะกำหนดว่า ความต้องการพื้นฐานต่าง ๆ ณ ระดับใดจึงจะถือว่าเป็นระดับที่จำเป็นแก่การครองชีพ ในขณะที่การกำหนดความต้องการอาหารขั้นต่ำอาจจะยึดถือเกณฑ์ทางค่านโภชนาการ หรือทางด้านสรีรวิทยาได้แก่การกำหนดความต้องการทางค่านพื้นฐานด้านอื่นนั้น จะหลีกเลี่ยงการใช้ค่านิยมและการใช้ดุลยพินิจของแต่ละบุคคลได้ยาก

2.1.2 ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ

ความหมายของความยากจนในลักษณะนี้ ได้แก่ สภาพของความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจสังคมหนึ่งสังคมใด จะมีมาตรฐานการครองชีพระดับหนึ่ง ซึ่งถือเป็นแบบฉบับและมาตรฐานอันหนึ่ง (norm) ของประชากรในสังคมนั้น บุคคลที่มีฐานะการครองชีพต่ำกว่ามาตรฐานนี้ จึงถือว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีฐานะยากจน หรือกล่าวอีกคำหนึ่งได้ว่าภาวะความยากจนตามความหมายนี้ได้แก่ สถานการณ์การครองชีพที่ต่ำกว่ามาตรฐานตามแบบฉบับของประชากร ส่วนใหญ่ที่ปรากฏในสังคมนั้น ๆ ระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนจะแตกต่างกันไปตามกาลเวลา และแตกต่างกันในแต่ละสังคม ถึงแม้ว่าจะอยู่ภายในประเทศเดียวกันก็ตาม ระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนสำหรับประชากรในเขตเมืองอาจจะแตกต่างไปจากเขตชนบทก็ได้ ความยากจนตามความหมายนี้ยังยึดถือแนวความคิดเดียวกับความยากจนสัมพัทธ์ (relative poverty) หรือความยากจนเปรียบเทียบมากกว่าความยากจนสัมบูรณ์

(absolute poverty) แต่ก็ยังมีปัญหาว่าจะทำการกำหนดระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนตามความหมายนี้ได้อย่างไร กล่าวคือ การกำหนดฐานะการครองชีพที่เป็นแบบฉบับหรือมาตรฐานดังกล่าวแล้ว

2.1.3 ความขาดแคลนปัจจัยในการครองชีพ

สภาพของความยากจนตามความหมายนี้ได้แก่ ฐานะการครองชีพที่มีปัญหาขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน อันเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของภาวะการครองชีพที่เป็นแบบแผน (pattern) ทั่วไปของประชากรในแต่ละสังคม การกำหนดระดับรายได้ที่ยากจนตามวิธีการนี้ พยายามหลีกเลี่ยงการอัตวิสัย (subjectivity) โดยพยายามที่จะยึดภาวะวิสัย (objectivity) ให้มากยิ่งขึ้น โดยการศึกษาถึงพฤติกรรมทางด้านการบริโภคของประชากรจากในแง่ของโลกที่เป็นจริง การกำหนดระดับรายได้ที่ยากจนก็เปลี่ยนจุดเน้นไปจากเดิม กล่าวคือ แทนที่จะเน้นว่าความยากจนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลหลุดพ้นจากสภาพของความเพียงพอในการดำรงชีพ นอกจากนี้ ในการกำหนดระดับรายได้ที่ยากจนยังยึดถือกฎเองเกล (Engel's Law) ที่กล่าวว่าเมื่อบุคคลมีรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนของรายได้อัตรา หรือรายจ่ายรวม ที่ใช้ไปในการซื้อสินค้าหรือบริการที่จำเป็นแก่การครองชีพจะลดลง อัตราส่วนระหว่างรายจ่ายในการซื้อสินค้า และบริการที่จำเป็นแก่การครองชีพกับรายได้รวมดังกล่าว เรียกว่าสัมประสิทธิ์เองเกล (Engel coefficient) ดังนั้น ถ้าหากพบว่าสัมประสิทธิ์เองเกลมีค่าลดลงอย่างชัดเจน ณ ระดับรายได้ใด ก็แสดงว่าระดับรายได้ดังกล่าวนี้ เป็นระดับรายได้ที่ประชากรเริ่มหลุดพ้นจากภาวะความยากจน ระดับรายได้ที่สัมประสิทธิ์เองเกลมีค่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนนี้ ถือว่าเป็นระดับรายได้ที่ยากจน

2.1.4 ความต้องการพึ่งพาอาศัย

สภาพของความยากจนตามความหมายนี้ ได้แก่ สภาพที่ประชากรต้องพึ่งพาอาศัยรัฐบาลในการครองชีพ ในประเทศที่พัฒนาแล้วรัฐบาลได้ใช้จำเป็นว่าหลักการเพื่อสงเคราะห์ประชากรที่มีฐานะยากจน การคำนวณมาตรานี้ ว่าเป็นจะต้องมีการกำหนดระดับรายได้ที่ถือว่ายากจน แต่อย่างไรก็ตาม ระดับรายได้ที่ถือว่ายากจนที่กำหนดขึ้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางด้านการคลัง กล่าวคือ ถ้าหากขีดจำกัดทางด้านงบประมาณยังมีมากเพียงใด รัฐบาลก็ยังจำเป็นต้องจำกัดกลุ่มประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการสงเคราะห์ ผล

ที่ตามมาคือ ระเบิดรายได้ที่ถือว่ายากจนที่กำหนดขึ้นจะต่ำกว่าที่ควรจะเป็น อนึ่ง นอกจากนี้ในประเทศที่รัฐบาลมิได้จ่ายเงินสวัสดิการเพื่อสงเคราะห์ประชากรที่มีฐานะยากจนก็ไม่ใช่ว่าความหมายว่าประเทศดังกล่าว จะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความยากจนของประชากรทั่วไป

2.1.5 ความเป็นปัญหาทางสังคม

ความยากจนตามความหมายนี้ ได้แก่ สภาพการณ์ที่สังคมประสบปัญหามานานประการ ซึ่งเกิดจากประชากรมีรายได้ไม่เพียงพอแก่การครองชีพ ยูนุส มุฮัมหมัด (Yunus, Muhammad) เป็นผู้ชี้ว่าความยากจนเป็นตัวการก่อร่างเงื่อนไขต่าง ๆ ขึ้นในสังคมในลักษณะและทิศทางที่จะปฏิเสธสิทธิมนุษยชน (human right) ได้แก่ การกดขี่ข่มเหง การทำทารุณโหดร้าย การทำสายสิทธิและเสรีภาพของบุคคลและครอบครัวที่มีฐานะยากจน ความพยายามที่จะรักษาสีทิมมนุษยชนของบุคคลและครอบครัวที่มีฐานะยากจนทั่วไปจะกระทำไม่ได้ ถ้าปราศจากการมีโครงสร้างที่เหมาะสมด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ในด้านหนึ่ง ส่วนในอีกด้านหนึ่ง เป็นประเด็นของการดำเนินมาตรการนโยบายรวมทั้งกลยุทธ์และโครงการต่าง ๆ ที่เชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาคความยากจนของบุคคลและครอบครัวได้เป็นผลสำเร็จ

3. ปัญหาสำคัญของการพัฒนาชนบทที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ฮาซิม มกรพงศ์ (2537:18-47) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชนบทไทยที่แล้มาและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เน้นหนักในเรื่องของการปูพื้นฐานโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การสร้างถนน สะพาน แหล่งน้ำ การขยายไฟฟ้า โรงเรียน สถานอนามัย เป็นต้น ซึ่งมีได้ช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจนทั่วไของเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีทำกิน ไม่เพียงพอ นอกจากนี้ โครงการของหน่วยราชการที่จะเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรก็เป็นการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ เช่น การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเกษตร การให้ความช่วยเหลือในเรื่องพันธุ์พืช ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และดิน เชื้อทางการเกษตร ซึ่งตกถึงมือเกษตรกรส่วนน้อยบางคน หากพิจารณาการที่ผ่านมา เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ยากจนไม่ได้รับความช่วยเหลือ ฉะนั้น ในบทนี้จะกล่าวถึงปัญหาและสาเหตุของความยากจนในชนบทที่เห็นว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ได้แก่ ปัญหาการเพิ่มของประชากร การขาดแคลนที่ทำกิน การบุกรุก

ทำลายป่า การไร้ประสิทธิภาพในการผลิตทางการเกษตร ปัญหาการว่างงานในชนบท และปัญหาความยากจนของเกษตรกรอื่นเนื่องมาจากราคาพืชผลการเกษตรต่ำ และค่าเช่าที่ดินมีราคาสูง

4. แนวทางในการพัฒนาชนบทของรัฐ

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 กำหนดแนวทางในการพัฒนา 4 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 การพัฒนาปัจจัยพื้นฐานทางด้านการผลิตและการตลาดในชนบท ซึ่งได้แก่ การเร่งรัดพัฒนาคุณภาพคน แรงงาน ซึ่งจะพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด และทักษะในการประกอบอาชีพ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับแต่ละกลุ่มอายุและอาชีพ เช่น วัยเด็กก็เน้นการพัฒนาด้านร่างกาย วัยผู้ใหญ่ ฝึกอาชีพ วัยทำงานเน้นทักษะในด้านอาชีพ เป็นต้น การเร่งรัดพัฒนาทรัพยากรที่ดิน เน้นการพัฒนาคุณภาพที่ดิน การกระจายกรรมสิทธิ์ที่ดินต่อเนื่องจากในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 การเร่งรัดพัฒนาแหล่งน้ำ จะปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้น้ำ และกระจายการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กให้ทั่วถึงต่อมาได้แก่ การเร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท โดยการเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถด้านเทคโนโลยีของบุคลากรในท้องถิ่น การกำหนดระบบถ่ายเทเทคโนโลยีให้ชัดเจนทั้งแนวดิ่งและแนวนอน ตลอดจนการประสานงานกับภาคเอกชน เพื่อปรับปรุงเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการพัฒนาชนบท และการเร่งรัดพัฒนาอันดับสุดท้าย คือ การสนับสนุน การรวมกลุ่ม และพัฒนาสถาบันเกษตรกร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน ด้านธุรกิจ และรับผิดชอบงานด้านการเงินการตลาดแทนเกษตรกรในท้องถิ่น

แนวทางที่ 2 การเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถของรัฐในการแก้ปัญหาของชาวชนบท ซึ่งในปัจจุบันสามารถจำแนกกลุ่มปัญหาได้ 5 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ ปัญหาค้นการคมนาคมและขนส่ง ปัญหาผลิตต่ำ ปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำอุปโภคบริโภค ปัญหาค้นสุขภาพอนามัย และปัญหาขาดแคลนความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองครอบครัวและชุมชน ซึ่งจะนำเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นตัวกำหนดโครงการ เพื่อเข้าไปแก้ไขปัญหและพัฒนาชนบทต่อไป โดยการแก้ปัญหาด้านคมนาคมขนส่งจะยึดนโยบายประหยัดพลังงาน มุ่งพัฒนาเส้นทางสายเดิมและพัฒนาเส้นทางสายใหม่ให้กระจายสู่ชนบทอย่างทั่วถึง งานการแก้ไข

ปัญหา รายได้ไม่เพียงพอ นั้น จะดำเนินการเร่งรัดพัฒนาการประกอบอาชีพทั้งในภาคเกษตร และอุตสาหกรรม รวมทั้งมุ่งกระจายแหล่งน้ำขนาดเล็กสู่ชนบท และส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในรายงานสาธารณสุขมูลฐานด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้น ตลอดจนร่างค ำให้ประชาชนได้มีโอกาสรับรู้ปัญหาและสามารถแก้ไขปัญห ของตนเอง การรณรงค์ให้อ่านออก เขียนได้ ตลอดจนส่งเสริมให้มีความรู้ด้านการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตด้านอื่น ๆ

แนวทางที่ 3 การปรับปรุงกลไกการบริหารงานพัฒนาชนบทให้มีการผนึกกำลังทุก ๆ ฝ่ายอย่างเป็นระบบวงจร การบริหารการพัฒนาชนบท จะยังคงอยู่ภายใต้ระบบ กชช. รวมทั้งมีการใช้แผนพัฒนาจังหวัด เป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป แต่จะมีการปรับปรุงระบบและองค์การบริหารก ารพัฒนาชนบทตั้งแต่ในระดับชาติ (กชช.) ถึงระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ปรับปรุงองค์การประสานแผนให้มีเอกภาพและอำนาจหน้าที่ชัดเจน ประสานเป้าหมายการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อมุ่งจัด เรียงให้ก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงขึ้นในพื้นที่ รวมทั้งการพัฒนา ระบบข้อมูลด้านการวางแผนข้อมูลการติดตามประเมินผล ฯลฯ ทั้งในระดับจังหวัด และระดับกรม ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และสามารถนำมาใช้ในการบริหารงานพัฒนาชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นแล้วจะปรับปรุงกลไกตำบลให้มีเอกภาพ และประสิทธิภาพ ในการบริหารงานอย่างแท้จริงยิ่งขึ้น โดยการกำหนดให้มีการวางแผนพัฒนาชนบท ระดับ ตำบล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนประเภทการใช้ที่ดิน การพัฒนาแหล่งน้ำ การพัฒนา สาธารณูปโภคต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน สะอาดถูกสุขลักษณะ และลดความซ้ำซ้อน

แนวทางที่ 4 การเพิ่มการมีส่วนร่วมขององค์กร ประชาชน และภาคเอกชน ในการพัฒนาชนบท มีแนวทางดำเนินงาน 3 ประการ คือ สนับสนุนบทบาทของ เทศาตำบล โดยการกำหนดให้มีแผนการร ้างงานในชนบท ปีวิชาติ ลอตระกุล (2530)

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 กำหนดแนวทางในการพัฒนาชนบท 7 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 การพัฒนาครัวเรือนรายได้น้อยในชนบท เพื่อแก้ปัญหาคานยากจน โดยการเพิ่มขีดความสามารถของครัวเรือนในการพัฒนาอาชีพ และแสวงหาทางเลือก เพื่อประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคม ในขณะเดียวกันก็จะ เป็นการระดมพลังการพัฒนาทั้งของภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ธุรกิจเอกชน และประชาชนในการตอบสนองวัตถุประสงค์การกระจายรายได้ ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

แนวทางที่ 2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายที่ยังค้อย โอกาส ให้เข้าสู่ระดับที่ต้องการตามมาตรฐานการดำรงชีวิตที่จะช่วยให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข โดยคำนึงถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

แนวทางที่ 3 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชนบท เพื่อเพิ่มศักยภาพของบุคคลให้สามารถแสวงหาโอกาส และสามารถใช้ออกาสในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และการประกอบอาชีพ และริเริ่มอาชีพของตนเอง โดยมุ่งเน้นพัฒนาที่ตัวบุคคล ครอบครัว และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเขตชนบท

แนวทางที่ 4 การพัฒนาการผลิต การตลาด และการจ้างงานในชนบท เพื่อยกระดับรายได้และการมีงานทำของครัวเรือนในชนบท โดยปรับโครงสร้างเศรษฐกิจชนบทให้กระจายไปสู่กิจกรรมการผลิตหลาย ๆ สาขา ทั้งภาคเกษตร และนอกภาคเกษตร การพัฒนาแรงงานในชนบท เพื่อเพิ่มศักยภาพการเคลื่อนย้ายไปสู่การจ้างงานในสาขาเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทน และรายได้ที่ดีกว่าเดิม รวมทั้งการสนับสนุนองค์กรเอกชน ธุรกิจเอกชน และสถาบันเกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เศรษฐกิจในชนบทมากขึ้น

แนวทางที่ 5 การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่ออนุรักษ์ ฐานะ และฟื้นฟูให้เป็นฐานสำหรับการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของประชาชนในชนบท โดยเน้นบทบาทของประชาชน และองค์กรประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่น

แนวทางที่ 6 การพัฒนาพื้นที่ชนบทที่มีปัญหาความมั่นคง เพื่อแก้ปัญหาของคนในชนบทที่อยู่ถ้อยถางห่างไกล พื้นที่ตามแนวชายแดน และพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคงที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากการพัฒนาชนบททั่วไป โดยสร้างระบบการพัฒนาที่เชื่อมโยงผสมผสานกับการพัฒนาในระดับปกติ

แนวทางที่ 7 การพัฒนาระบบบริหารการพัฒนาชนบท เพื่อกระจายบทบาทความรับผิดชอบการแก้ปัญหาของชาวชนบทจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการนำเอาทรัพยากร และการบริการต่าง ๆ ของรัฐให้ไปถึงกลุ่มคนยากจน และกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ไม่ระบุปีที่พิมพ์: 15-16)

ผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง

5.1 ประดิษฐ์ ชาสุมบัตติ (2517 : 7) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบท เข้าสู่ในเมืองและประโยชน์ที่มีต่ออุตสาหกรรมในประเทศไทย โดยใช้อัตราการลุ่มตัวอย่างจากคนงานอพยพ 737 คน ผลการสำรวจพบว่า แรงงานที่อพยพเข้าสู่ในเมืองประมาณ 3 ใน 4 เป็นแรงงานจากสาขาเกษตรกรรมเมื่ออพยพเข้าสู่เมืองส่วนมากจะเข้าสู่ในเมืองส่วนมากจะเข้าทำงานในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น อุตสาหกรรมบริการ อุตสาหกรรมขนส่ง อุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นต้น ผู้ที่ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพหรืออพยพเข้ามาในเมืองมักเป็นชนกลุ่มอายุระหว่าง 15-24 ปี และไม่มีพันธะทางครอบครัว อพยพเข้ามาหางานทำใหม่ในเมือง ผู้อพยพมักจะทราบข่าวการจากญาติพี่น้องหรือคนรู้จักกันในเมือง แรงงานที่อพยพส่วนใหญ่เป็นแรงงานเด็กที่มีคุณภาพและขาดประสบการณ์สำหรับสาเหตุของการอพยพนั้นการที่คนงานคนใดคนหนึ่งจะตัดสินใจอพยพจากภูมิลำเนาหรือเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับหลาย ๆ ปัจจัย ซึ่งมีความสำคัญแตกต่างกันไป ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจของแรงงานนั้นกล่าวโดยสรุปได้คือ ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (push & pull factors) ซึ่งปัจจัยผลักดันได้แก่ รายได้เดิมต่ำ และปัจจัยดึงดูด

ได้แก่ รายได้นอกการเกษตรที่ดีกว่า การว่างงานตามฤดูกาล งานในชนบทหายาก การเบียดเบียนเกษตรกร และรายได้ไม่แน่นอน ส่วนปัจจัยดังต่อไปนี้ คือ ความต้องการอยู่ในเมือง

5.2 ขวัญ ยาวุฒิ (2518:4) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่ในเมือง โดยศึกษากรณีของแหล่งอุตสาหกรรมในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษาพบว่า ประมาณร้อยละ 38.78 ของแรงงานที่อพยพเข้ามาทำงานในเมืองเป็นแรงงานที่อพยพมาจากสาขาการเกษตร และจากการหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับการเคลื่อนย้ายแรงงานโดยวิธีการวิเคราะห์ทางคณิตสถิติที่เรียกว่า contingency coefficient พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากสาขาการเกษตรคือแรงงานมีรายได้จากการประกอบอาชีพเดิมต่ำกว่ามากทำให้เกิดความขัดสนในการดำรงชีพ จึงย้ายออกมาเพื่อหางานที่คาดว่าจะให้รายได้ที่ดีกว่า นอกจากนี้เกษตรกรยังต้องลดลง ปัจจัยที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การขาดแคลนที่ดินเพื่อการเพาะปลูก และที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมีผลต่อการผลิตทางการเกษตรโดยตรง เมื่ออุปสรรคในการผลิตเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้แรงงานในการเกษตรเกิดความเบื่อหน่ายในการประกอบอาชีพจึงพากันอพยพออกมาทำงานในเมือง

5.3 ดนิต สมครการ (2518:16) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนาไทยโดยทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้าน 2 หมู่บ้านที่อยู่ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมเมือง (urban culture) และประกอบธุรกิจตามระบบเศรษฐกิจแบบตลาด กับหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลจากวัฒนธรรมเมือง และยังไม่เข้าร่วมในระบบตลาด จากการศึกษาพบว่าชาวนาที่อยู่ใกล้ตลาด และประกอบธุรกิจตามระบบเศรษฐกิจแบบตลาดประสบปัญหาเรื่องการครองชีพมากกว่าชาวนาซึ่งอยู่ห่างไกลตลาด ทำให้ชาวนาที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจมากมีอัตราการเปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพอื่นสูง หรือไม่ก็วางแผนให้บุตรเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นสูง หรือไม่ก็วางแผนให้บุตรเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่น สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวนาเปลี่ยนอาชีพก็คือรายได้จากการเกษตรไม่เพียงพอ และทำไร่นาเป็นงานหลัก ชาวนาที่เปลี่ยนอาชีพส่วนใหญ่มักไปประกอบอาชีพทางด้านการค้า เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการเกษตรของสังคมกำลังเปลี่ยนแปลง-หรือมุ่งพัฒนาไปสู่ความเป็นสังคมใหม่ (modernization)

ในระบบอุตสาหกรรมและการนำระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) เข้ามาใช้ มีผลต่อการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวนา

5.4 Lowell E. Gallaway (1967 : 23) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของแรงงานในสาขาการเกษตร ปี ค.ศ. 1957-1960 ของประเทศสหรัฐอเมริกาจากการศึกษาพบว่า จำนวนแรงงานที่เคลื่อนย้ายทั้งหมดในปี ค.ศ. 1957 ประมาณร้อยละ 40 เป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากสาขาการเกษตรไปสู่สาขาอุตสาหกรรม และได้ลดจำนวนลงจนถึงปี ค.ศ. 1960 จนผลการศึกษาโดยวิธีเส้นถดถอยเชิงซ้อน (multiple regression) พบว่า ร้อยละของแรงงานในการเกษตรต่อแรงงานทั้งหมดมีความสัมพันธ์ในทางตรงกันกับรายได้ของแรงงานในสาขาการเกษตร และมีความสัมพันธ์ตรงข้ามกับอัตราค่าจ้างงานในสาขาการเกษตร นอกจากนี้ Gallaway ยังพบว่า แรงงานที่เคลื่อนย้ายส่วนใหญ่เป็นแรงงานในวัยหนุ่มสาว ซึ่งมีอายุต่ำกว่า 40 ปี มีความสัมพันธ์ในทางเดียวกับรายได้จากการเกษตรแต่แรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานน้อยมาก และมีความสัมพันธ์ตรงข้ามกับรายได้ ทั้งนี้เป็นเพราะแรงงานสูงอายุไม่สมัครใจที่จะย้ายออกไปทำงานนอกการเกษตร แต่แรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่ย้ายกลับมาจากสาขานอกการเกษตรหลังจากที่เคยย้ายออกไปในวัยหนุ่มสาว และการย้ายกลับมาประกอบอาชีพเดิมในการเกษตรนี้ ปรากฏว่าได้รับรายได้ต่ำกว่าที่เคยได้รับจากนอกการเกษตร แต่ก็เป็นการสมัครใจของแรงงาน เพราะฉะนั้นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แรงงานย้ายจากสาขาการเกษตรก็คือรายได้จากการประกอบอาชีพเดิมและวัยของการเปลี่ยนแปลงอาชีพ

5.5 Don Winkleman (1967 : 26) ได้ศึกษาการอพยพแรงงานออกจากสาขาการเกษตรในรัฐมินเนโซต้า ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลของการศึกษาได้ชี้ให้เห็นผลเสียของการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากสาขาการเกษตรที่มากเกินไป ซึ่งจะทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในสาขาการเกษตร Winkleman ได้เน้นการแก้ปัญหาในสาขาการเกษตร โดยศึกษาถึงปัจจัยที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาคือการเสนอขายแรงงานที่อพยพไปยังนอกการเกษตรที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลา จากการศึกษานี้โดยวิธีเส้นถดถอยเชิงซ้อนพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานในสาขาการเกษตรคือ รายได้ในการเกษตร ความแตกต่างของรายได้ระหว่าง 2 สาขา และยังพบอีกว่าแรงงานในการเกษตรส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีอายุสูง

นอกจากนี้การลงทุนและทรัพย์สินในการเกษตรก็มีผลต่อการตัดสินใจของแรงงาน คือ ถ้ามีการลงทุนในการเกษตรสูง หรือที่ตีมูลค่าสูงการอพยพออกจากสาขาการเกษตรก็จะลดลง อย่างไรก็ตาม Winklemann ได้สรุปผลการศึกษาไว้ว่าการเพิ่มรายได้ในการเกษตรและการลดช่องว่างระหว่างรายได้ในการเกษตรและรายได้นอกการเกษตร จะทำให้แรงงานในสาขาการเกษตรยังคงอยู่ในสาขานี้ ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป อย่างน้อยที่สุดก็จะทำให้การย้ายออกจากสาขาการเกษตรช้าลง

5.6 Dwight A. Smith และ Richard L. Meyer (1979 : 25) ได้ศึกษาการออกมาทำงานนอการเกษตรในประเทศฟิลิปปินส์ โดยพิจารณาในลักษณะของตัวแบบการเสนอขายแรงงานในประเทศด้อยพัฒนา โดยศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการออกไปทำงานนอการเกษตรของสามีในแต่ละครอบครัว จากการศึกษาถึงความยืดหยุ่นของค่าจ้างพบว่า ความยืดหยุ่นของอัตราค่าจ้างแรงงานนอการเกษตรของสามีมีผลต่อการใช้เวลาในการทำงานของสามีเป็นอย่างมากและผลวิเคราะห์จากการใช้เส้นถดถอยเชิงซ้อน พบว่า อัตราค่าจ้างนอการเกษตรของสามีมีความสัมพันธ์ในทางตรงข้ามกับการทำงานนอการเกษตรของสามี นอกจากนี้ทั้ง Smith และ Meyer ได้นำเอาอายุของบุตรเข้ามาศึกษาคำนวณ โดยการแบ่งกลุ่มอายุของบุตรออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ต่ำกว่า 7 ปี ตั้งแต่ 7-15 ปี และสูงกว่า 15 ปี จากการศึกษาพบว่ากลุ่มของเด็กที่มีอายุ 7-15 ปี มีผลต่อการตัดสินใจทำงานนอการเกษตรของสามี แต่ทั้ง 2 คนยอมรับว่า อัตราค่าจ้างนอการเกษตรมีผลต่อการตัดสินใจในการจัดสรรเวลาทำงานของครอบครัวมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ

5.7 การโยกย้ายแรงงานในภาคเกษตรกรรม เมื่อเกษตรกรต้องทิ้งตลาดเพื่อการยังชีพแต่การผลิตข้าวกลับมีปริมาณน้อยลงอันเนื่องมาจากการลดขนาดพื้นที่ปลูกข้าว ราคาธัญญาหารในตลาดท้องถิ่นจึงมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งจะมิได้ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการยังชีพของเกษตรกรเพิ่มขึ้น ทำให้เกษตรกรมีภาระในการที่จะเลี้ยงดูครอบครัวมากขึ้น ขณะเดียวกันเกษตรกรส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนา จะมิรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย ทำให้เกษตรกรไม่สามารถดำรงชีพด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างเดียว จึงมีความจำเป็นต้องผลักดันให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานรับจ้างทั้งในสาขาเกษตรกรรม

เอง และนอกสาขาเกษตรกรรม เช่น เป็นการมารับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมใน
ท้องถิ่นของตนเพื่อหารายได้เสริม

การเคลื่อนย้ายแรงงาน โดยเฉพาะกระแสของการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่
เขตเมืองมีปริมาณสำคัญมาก เมื่อเปรียบเทียบการเคลื่อนย้ายกระแสนี้ ๓ และจุดเด่น
ของการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง คือ การอพยพเคลื่อนย้ายไปทำงานในชานเมือง และมี
ลักษณะการ โดยผู้อพยพออกส่วนใหญ่จะเป็นประชากรในวัยหนุ่มสาว ทำงานนอกสาขา
เกษตร โดยมีการส่งเงินกลับอย่างสม่ำเสมอ แต่การย้ายถิ่นของกำลังคนนี้ มักจะก่อให้เกิด
ผลแทรกซ้อน เช่น ปัญหาการเติบโตของเมือง หรือปัญหาการแข่งขันกันหางานทำในสาขา
อุตสาหกรรม เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างเขตชนบท ก็เป็นปรากฏการณ์
ที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน สืบเนื่องจากความล้มเหลวของสาขาการเกษตรในอดีต
นั้นการเกษตรต้องพึ่งธรรมชาติเป็นสำคัญ ทำให้เกษตรกรทำนาได้ครั้งเดียว เพราะฉะนั้น
ในช่วงที่ว่างจากฤดูทำนา เกษตรกรจึงนิยมที่จะอพยพออกไปทำงานทำชั่วคราวเพื่อหาราย
ได้เสริม แต่ในปัจจุบันปัญหาความยากจนในชนบท และการตกต่ำของราคาผลผลิตแรงงาน
ในชนบทจึงมีการเคลื่อนย้ายในอัตราสูง ซึ่งการเคลื่อนย้ายนี้เกิดขึ้นทั้งในระหว่างและนอก
ฤดูกาลเกษตร เพื่อตอบโต้กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจะเห็นได้
จากการศึกษาของธนาคารโลก ซึ่งระบุว่าตลาดแรงงานในชนบทไทยมีลักษณะดังตัว ดังจะ
เห็นว่าช่วงฤดูกาลเกษตร จะมีการขาดแคลนแรงงานถึงกับต้องดึงแรงงานหญิง และแรง
งานเด็กมาช่วยทำงานในสาขาเกษตรกรรม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532:
276-277)

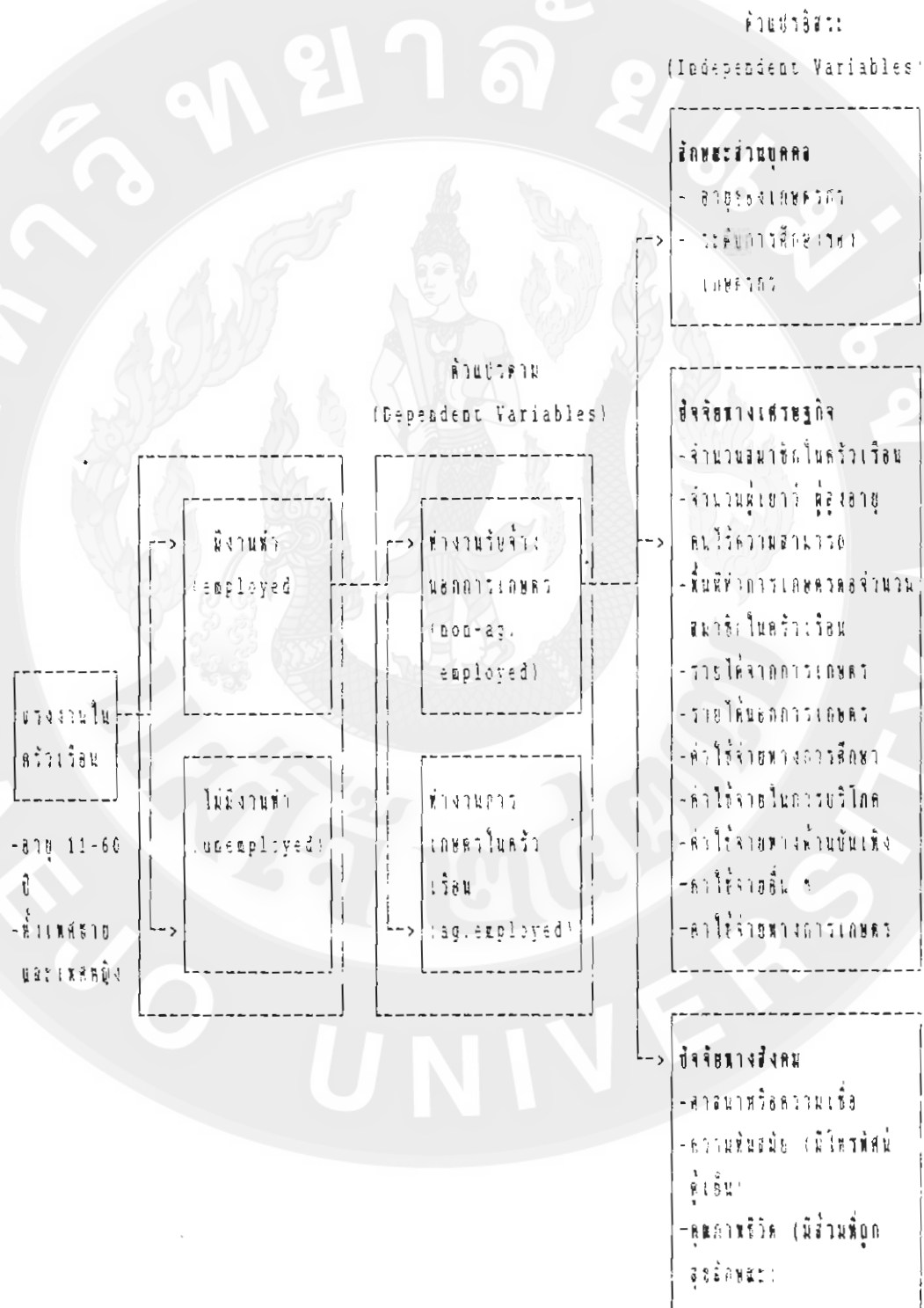
5.8 Tirasawat (1985 : 33) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการย้าย
ถิ่น พบว่า การย้ายถิ่นออกมีผลกระทบต่อขนาดของครัวเรือนชนบทในหมู่บ้านตัวอย่างในภาค
เหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ข้อมูลจากการสำรวจการย้ายถิ่นและการพัฒนา
ในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2524 แสดงว่าเมื่อเปรียบเทียบขนาดของครัวเรือนในช่วงที่
สำรวจกับขนาดของครัวเรือนเดียวกันเมื่อห้าปีก่อนการสำรวจ พบว่า การย้ายถิ่นออกเป็นผล
ให้ขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ยในหมู่บ้านที่พัฒนาแล้วลดลงจาก 4.9 คน เป็น 4.6 คน และ

ในหมู่บ้านด้วยพัฒนาผลลงจาก 5.6 คน เป็น 5.0 คน ข้อมูลนี้ชี้ว่าการย้ายถิ่นออกมิได้เป็น
แค่ไปทำงานสมาชิกของครัวเรือนในเขตชนบทเพียงอย่างเดียว ส่วนผลกระทบของการย้ายถิ่น
ต้องมองทั้งสังคมและสภาพแวดล้อม การย้ายถิ่นอาจมีผลกระทบอย่างมากต่อสภาพสังคมและ
สภาวะแวดล้อมของทั้งเขตชนบทและเขตเมือง กล่าวกันว่าในประเทศกำลังพัฒนานั้น ผู้ย้าย
ถิ่นออกจากเขตชนบทแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท และผู้ย้ายถิ่น 2 ประเภทนี้แตกต่างกัน
อย่างมาก ผู้ย้ายถิ่นประเภทที่หนึ่งได้แก่ ผู้ที่มีความสนใจและมีแรงจูงใจมากพอที่จะย้ายถิ่น
เพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษาหรือโอกาสอื่น ๆ ในเขตเมือง ผู้ย้ายถิ่นประเภทที่สอง
ได้แก่ ผู้ที่ถูกความยากจนในหมู่บ้านผลักดันให้ย้ายถิ่น และได้รับแรงดึงดูดจาก โอกาสที่มีอยู่
ในเขตเมือง

5.9 Feller (1983 : 34) จากการศึกษาผลกระทบของการย้ายถิ่นออก
จากเขตชนบท ได้แก่ การขาดความผูกพันกับญาติหรือวงศ์ตระกูล รวมทั้งชนบทธรรมเนียม
ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นมีผู้แสดงความคิดเห็นว่า อัตราการย้ายถิ่นของชนบทนั้นอาจ
ออกจากเขตชนบทสู่เขตเมืองที่เพิ่มสูงขึ้น เป็นลักษณะของการเสื่อมถอยของครอบครัว
ชนบทธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและสังคมชนบท

สำหรับประเทศไทยการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่น มีข้อสรุปค่อนข้างลอคคัลอง
กันเกี่ยวกับการเลือกสรรด้านการศึกษาในกลุ่มผู้ย้ายถิ่นออก กล่าวคือ แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นออกจะ
มีการศึกษาไม่สูงนัก แต่โดยเฉลี่ยแล้วจะมีความรู้สูงกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นในท้องถิ่นต้นทาง
เพราะผู้ย้ายถิ่นได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา (ซึ่งท้องถิ่นต้นทางเป็นผู้ลงทุนให้) ติดตัว
ไปด้วย ยิ่งกว่านั้นสภาพสังคมและ เศรษฐกิจแบบชนบทยังอาจจะปิดกั้นผู้ย้ายถิ่นออกมิให้ย้าย
กลับสู่หมู่บ้านอันเป็นท้องถิ่นต้นทางได้อีก ทั้งนี้เพราะไม่มีงานที่เหมาะสมกับการศึกษาและ
ความสามารถของผู้ย้ายถิ่นออกเหล่านั้น

กรอบแนวความคิดในงานวิจัย
(Conceptual Model)

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในงานวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย (Research Hypothesis)

มีปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางค่านิยมเศรษฐกิจและสังคมบางประการ ที่มีผลกระทบต่อการทำงานรับจ้างนอกรการเกษตร

1. อายุของเกษตรกร เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการทำงานรับจ้างนอกรการเกษตร ถ้าอายุมากโอกาสออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตรน้อยกว่าการทำงานในการเกษตร
2. ระดับการศึกษาสูงสุดของเกษตรกร เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำงานรับจ้างนอกรการเกษตร ถ้าการศึกษาสูง (ความรู้มาก) ย่อมมีโอกาสออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตรมากกว่าคนที่มีการศึกษาค่ำ (ความรู้น้อย)
3. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนถ้ามีมาก และพื้นที่ทำการเกษตรต่อสมาชิกในครัวเรือนถ้ามีน้อย ย่อมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตรมากขึ้น
4. จำนวนผู้บริวาร ผู้สูงอายุ และคนไร้ความสามารถ เมื่อมีจำนวนมากย่อมกระตุ้นให้เกษตรกรในครัวเรือนออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตรมากขึ้น
5. รายได้จากการเกษตรที่ครัวเรือนได้รับก้ำกั้ว ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตรมากขึ้น เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว
6. ค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือน เช่น ค่าใช้จ่ายในการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ค่าใช้จ่ายทางด้านบันเทิง ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ และค่าใช้จ่ายทางการเกษตรถ้ามีมากย่อมกระตุ้นให้เกษตรกรออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตรมากขึ้น
7. การนับถือศาสนาหรือความเชื่อของสมาชิกในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตร เช่น ถ้านับถือเกี่ยวกับเรื่องผี การออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตรมีน้อยมาก
8. การวัดความทันสมัย ความมีหน้ามิตาของคนในชนบทส่วนมากจะวัดกันที่วัดกุ เช่น คนที่มีโทรทัศน์ ตู้เย็น จะเป็นคนทันสมัยโอกาสที่จะออกไปทำงานรับจ้างในเมืองมีมากขึ้น
9. คุณภาพชีวิตของคนในชนบท สามารถวัดได้จากการมีสวัสดิการสุขภาพ ครัวเรือนใดมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ดี การออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตรมีมากกว่าครัวเรือนที่มีคุณภาพชีวิตต่ำ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

(METHODOLOGY)

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้าง
นอกการเกษตรในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาเฉพาะในอำเภอสะเมิง จังหวัด
เชียงใหม่ ได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

(Location of the Study)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในท้องที่อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่ง
ประกอบด้วย 5 ตำบล คือ ตำบลสะเมิงใต้ ตำบลบ่อแก้ว ตำบลแม่สาบ ตำบลยั้งเมิน ตำบล
สะเมิงเหนือ ครอบคลุมพื้นที่ 44 หมู่บ้าน 1 สุขาภิบาล

เหตุผลในการเลือกอำเภอสะเมิงเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้คือ

อำเภอสะเมิงเป็นอำเภอหนึ่งที่ยังมีสภาพความเป็นชนบทอยู่ สภาพทางภูมิศาสตร์
โดยทั่วไปเอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร และประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอ
สะเมิง ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ ร้อยละ 70 ของประชากรในอำเภอสะเมิงทั้งหมด

ผู้ให้ข้อมูล

(The Respondents)

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรในอำเภอสะเมิง ซึ่งประกอบด้วย
5 ตำบล คือ ตำบลสะเมิงใต้ ตำบลบ่อแก้ว ตำบลแม่สาบ ตำบลยั้งเมิน ตำบลสะเมิงเหนือ

เพื่อความสะดวกในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือน
เกษตรกร โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นคอน (Multi-Stage Sampling) นิก้า ครีไฟไรจัม
(2537:77) ได้คำนึงตามขั้นคอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่าง กำหนดห้องที่ทำการศึกษา โดยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) นิภา ศรีไพโรจน์ (2537:73) ตามความเหมาะสม คือ ตำบลละมั่งเหนือ และตำบลละมั่งใต้ เนื่องจากเหตุผล คือ

ตำบลละมั่งเหนือ และตำบลละมั่งใต้มีลักษณะทางภูมิศาสตร์คล้ายคลึงกับตำบลอื่น ๆ ที่อยู่ในอำเภอละมั่ง และลักษณะของการประกอบอาชีพทางการเกษตรก็คล้ายคลึงกัน คือ การปลูกข้าว ปลูกกระเทียม ปลูกไม้ผลเมืองหนาวเป็นส่วนใหญ่

ขั้นตอนที่ 2 ทำการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมดของ อำเภอละมั่ง 3,707 ครัวเรือน จาก 2 ตำบล คือ ตำบลละมั่งใต้ และตำบลละมั่งเหนือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างนั้นทำการคำนวณหากลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด 3,707 ครัวเรือน โดยใช้สูตรยามาเน (Yamane Taro, 1973 : 725) กำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมให้เกิด 0.10 หรือร้อยละ 10 หมายความว่า ประชากรตัวอย่าง 100 ครัวเรือน จะเกิดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง 10 ครัวเรือน ตามสูตร

$$n = \frac{N}{1 + N (e)^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (จำนวนที่ต้องสุ่ม)

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้น

ตาราง 1 รายละเอียดจำนวนครัวเรือนเกษตรกรแยกตามตำบลที่จะศึกษาคือ ตำบล
สะเมิงใต้ และตำบลสะเมิงเหนือ

ตำบล	จำนวนครัวเรือน	จำนวนตัวอย่าง
ตำบลสะเมิงใต้	848	57
ตำบลสะเมิงเหนือ	651	43
รวม	1,499	100

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอสะเมิง

$$n = \frac{3,707}{1 + 3,707 (0.10)^2} = \frac{3,707}{38.07} = 97.37$$

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อได้จำนวนตัวอย่างในแต่ละตำบลแล้ว ทำการสุ่มสมาชิกตัวอย่างโดยการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) โดยวิธีการจับฉลากตามบัญชีรายชื่อของเกษตรกรที่อยู่ในครัวเรือนนั้น โดยได้จัดเรียงรายชื่อไว้แล้วจากนั้นผู้วิจัยออกใบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจนครบตามจำนวน และเพื่อผลทางสถิติของการวิจัยจึงใช้จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 100

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล (Research Instruments)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถาม
(Questionnaire) ประอบการสัมภาษณ์ (Interview) มีลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด

(Colse - Ended Question) และคำถามแบบปลายเปิด (Open - Ended Question) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามแบบของวัตถุประสงค์ และสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยแบบสอบถามนั้นในหนึ่งชุด แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะโดยทั่วไปของเกษตรกร ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะภาพการสมรส ประสบการณ์การทำงานทั้งในและนอกภาคเกษตร การจัดสรรแรงงานในครัวเรือน

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างแรงงานนอกการเกษตร ซึ่งได้แก่ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ 3 เป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองได้อย่างอิสระ เพื่อรวบรวมปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร

การทดสอบแบบสอบถาม

(Pretesting of the Questionnaire)

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวของวัตถุประสงค์และสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากนั้นได้เสนออาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงทดสอบคุณภาพของแบบสอบถามในด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) โดยนำแบบสอบถามนั้นไปให้เกษตรกรในอำเภอสะเมิงที่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 10 คน ตอบเพื่อทดสอบความเข้าใจในเนื้อหาของแบบสอบถาม หลังจากนั้นก็นำมาปรับปรุงแก้ไขโดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาดูตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงทำการแก้ไขคำถามที่อาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการแนะนำ เพื่อให้แบบสอบถามนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิธีการรวบรวมข้อมูล

(Data Gathering)

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการดำเนินงาน
ดังนี้

1. ทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในนามบัณฑิตศึกษาถึงเกษตรอำเภอ
สะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมทั้งดำเนินโครงการวิทยานิพนธ์ เพื่อขออนุญาตดำเนินการ
การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
2. ประสานงานโดยตรงกับผู้ที่เกี่ยวข้องในตำบล เช่น ประธานกลุ่มเกษตรกร
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อแจ้งขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลและแจ้งกำหนดการรวบรวม
ข้อมูลให้สมาชิกได้ทราบอย่างทั่วถึง
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัน เวลา และสถานที่ที่นัดหมายจนครบ
ทุกกลุ่มสมาชิก นำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์ แปลความ สรุป และเขียนรายงานผลการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

(Analysis of Data)

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มี 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) คือ ข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถาม
(Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อไปสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเป้าหมาย
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้รับรวบรวมจาก
เอกสารทางวิชาการที่เผยแพร่โดยทั่วไป บทความทางวิชาการ รายงานการวิจัยจากหน่วย
งานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ทำการเก็บรวบรวมไว้ เช่น แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.
2540 - 2544) อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

(Analysis of Data)

สำหรับการวิเคราะห์นั้น ได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบ และทำการจัดหมวดหมู่ และบันทึกคะแนนในแต่ละข้อของแต่ละชุด แบบสอบถามลงในแผ่นกรหัส (Coding Form) จากนั้นนำไปวิเคราะห์หาค่าสถิติ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อประมวลผลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences หรือ SPSS) โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถามอื่น ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานนอกการเกษตร การจัดสรรแรงงานในครัวเรือน สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (means)
2. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอกการเกษตร ได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางด้านลักษณะส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (means)
3. หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ อันได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนผู้เยาว์ คนแก่ คนไร้ความสามารถ พื้นที่เพื่อการเกษตรต่อสมาชิกในครัวเรือน รายได้จากการเกษตร รายได้นอกการเกษตร ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายทางการบริโภค ค่าใช้จ่ายทางค่าน้ำประปา ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร ศาสนาหรือความเชื่อ ความทันสมัยและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร จะวิเคราะห์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation) (r) แบบ Pearson Product moment โดยกำหนดความเชื่อมั่นต่ำกว่า .05 แสดงว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
4. การศึกษาถึงสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร นำเสนอในรูปแบบของการพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

(Finding and discussion)

ผลการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอกการเกษตร โดยรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในอำเภอละมั่ง ซึ่งประกอบด้วย 5 ตำบล 44 หมู่บ้าน การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอาผลการวิจัยและวิจารณ์เป็นส่วนเดียวกัน โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของตารางข้อมูลประกอบคำบรรยาย และความเรียงเป็นตอน ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรในอำเภอละมั่ง จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปรับจ้างนอกการเกษตร ได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางค่านิยม

ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

ตอนที่ 4 ความต้องการและปัญหาของเกษตรกรในอำเภอละมั่ง

ตอนที่ 1 สถานภาพลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรในอำเภอละมั่ง

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรที่วิเคราะห์ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพการสมรส ประสบการณ์การทำงานนอกการเกษตร การจัดสรรแรงงานของครัวเรือน มีรายละเอียดดังแสดงในตารางเรียงตามลำดับ ดังนี้คือ

เพศ

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 90.00 เป็นเพศชาย ร้อยละ 10.00 เป็นเพศหญิง อยู่ในฐานะหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่จัดสรรแรงงานของสมาชิกในครัวเรือน (ตารางที่ 2)

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	90	90.00
หญิง	10	10.00
รวม	100	100.00

อายุ

จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีอายุโดยเฉลี่ย 46.07 ปี มีอายุน้อยสุด 26 ปี และมากที่สุด 77 ปี เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 42.00 มีอายุระหว่าง 40-51 ปี รองลงมาร้อยละ 32.00 มีอายุต่ำกว่า 40 ปี ร้อยละ 18.00 มีอายุระหว่าง 52-63 ปี และเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 8.00 มีอายุสูงกว่า 64 ปีขึ้นไป

จากข้อมูลสรุปได้ว่า เกษตรกรในอำเภอละเมิงส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในวัยแรงงานและกำลังอยู่ในระหว่างสร้างฐานะ ซึ่งแยกออกมาจากบิดา มารดา โดยการสมัครกับคนในหมู่บ้าน หรืออำเภอเดียวกัน กลายเป็นครอบครัวใหม่ (ตาราง 3)

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามอายุและเพศ

เพศ	อายุ				รวม
	ต่ำกว่า 40 ปี	40-51 ปี	52-63 ปี	64 ปี ขึ้นไป	
ชาย	30 (30.00)	39 (39.00)	13 (13.00)	8 (8.00)	90 (90.00)
หญิง	2 (2.00)	3 (3.00)	5 (5.00)	-	10 (10.00)
รวม	32 (32.00)	42 (42.00)	18 (18.00)	8 (8.00)	100 (100.00)

-
 $\bar{X} = 46.070$ S.D. = 11.005

Minimum = 26 Maximum = 77

ระดับการศึกษา

จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ปีที่ 4-6 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการศึกษามาศึกษาบังคับในปัจจุบัน คือ ร้อยละ 54.00 รองลงมา ร้อยละ 38.00 จบการศึกษาระดับต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 6.00 จบการศึกษาระดับมัธยมปีที่ 1-3 ร้อยละ 2.00 จบการศึกษาระดับมัธยมปีที่ 6 หรือเทียบเท่า (ตาราง 4)

ตาราง 4 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามระดับการศึกษาและเพศ

เพศ	ระดับการศึกษา				รวม
	ต่ำกว่า ป. 4	ป.4-ป.6	ม.1-ม.3	ม.6 หรือ เทียบเท่า	
ชาย	33(33.00)	50(50.00)	5(5.00)	2(2.00)	90(90.00)
หญิง	5 (5.00)	4(4.00)	1(1.00)	-	10(10.00)
รวม	38(38.00)	54(54.00)	6(6.00)	2(2.00)	- - 100(100.00)

สถานการณ์การสมรส

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์สมรสนั้น พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80.00) ระบุว่าสมรสแล้ว รองลงมาร้อยละ 16.00 ระบุว่าไม่สมรส และเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 4.00 ระบุว่าหย่าร้าง (ตาราง 5)

ตาราง 5 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามสถานการณ์การสมรส และเพศ

เพศ	สถานการณ์การสมรส			รวม
	สมรส	ไม่สมรส	หย่าร้าง	
ชาย	80(80.00)	8(8.00)	2(2.00)	90(90.00)
หญิง	-	8(8.00)	2(2.00)	10(10.00)
รวม	- 80(80.00)	16(16.00)	4(4.00)	100(100.00)

ประสบการณ์การทำงานนอกการเกษตร

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิง ร้อยละ 65.00 มีประสบการณ์การทำงานนอกการเกษตร รองลงมาร้อยละ 35.00 ไม่มีประสบการณ์การทำงานนอกการเกษตร สำหรับเกษตรกรที่มีประสบการณ์ล้วนมากเป็นเพราะว่าในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาเกษตรกรได้รับการฝึกอบรมทางด้านวิชาชีพจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ โดยความร่วมมือของสำนักงานเกษตรอำเภอ สหกรณ์อำเภอ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเกษตรกรในอำเภอสะเมิง (ตาราง 6)

ตาราง 6 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามประสบการณ์การทำงานนอกการเกษตรและเพศ

เพศ	ประสบการณ์การทำงานนอกการเกษตร		รวม
	ไม่มี	มี	
ชาย	30 (30.00)	60 (60.00)	90 (90.00)
หญิง	5 (5.00)	5 (5.00)	10 (10.00)
รวม	35 (35.00)	65 (65.00)	100 (100.00)

จำนวนวันทำงานการเกษตรต่อปี

ผลการวิจัยพบว่าร้อยละ 64.00 ของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลทำงานการเกษตรระหว่าง 231-300 วันต่อปี รองลงมา ร้อยละ 33.00 ทำงานการเกษตรระหว่าง 150-230 วันต่อปี และร้อยละ 3.00 ทำงานการเกษตร มากกว่า 300 วันต่อปี ค่าเฉลี่ย

ของจำนวนวันทำงานการเกษตรเท่ากับ 237.87 วันต่อปี มีจำนวนวันที่งานการเกษตรต่ำสุดเท่ากับ 150 วัน และสูงสุดเท่ากับ 330 วัน

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงจะมียางพารามากที่สุดในช่วงฤดูการทานา ทำสวน ปลูกระเทียม หรือลตรอบเออี่ คือ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง เดือน มีนาคม หลังจากนั้นเกษตรกรจะว่างงาน และออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตรบางส่วน (ตาราง 7)

จำนวนวันทำงานนอกการเกษตรต่อปี

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนวันทำงานนอกการเกษตรเฉลี่ย 131.37 วันต่อปี จำนวนวันทำงานนอกการเกษตรต่ำสุดเท่ากับ 60 วัน และสูงสุด 330 เกษตรกร ร้อยละ 43.00 คราวเรือนทำงานระหว่าง 91-180 วันต่อปี รองลงมา ร้อยละ 11.00 ทำงานระหว่าง 181-270 วันต่อปี ร้อยละ 2.00 ทำงานระหว่าง 271-360 วันต่อปี และร้อยละ 3.00 ทำงานนอกการเกษตรน้อยกว่า 90 วัน และร้อยละ 41.00 คราวเรือนไม่ปรากฏว่ามีจำนวนวันทำงานนอกการเกษตร

จากผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรในอำเภอสะเมิงจะออกไปทำงานนอกการเกษตรในช่วงหลังฤดูการทานา และเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเรียบร้อยแล้ว คือ ช่วงเดือนกันยายน ถึงเดือนตุลาคม และตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม (ตาราง 7)

จำนวนวันว่างงาน

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนวันว่างงานเฉลี่ย 108.46 มีจำนวนวันที่ว่างงานต่ำสุดเท่ากับ 30 วัน และสูงสุดเท่ากับ 210 วัน เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 34.00 มีวันว่างงานระหว่าง 61-120 วันต่อปี รองลงมา ร้อยละ 3.00 ว่างงานมากกว่า 180วันขึ้นไป ร้อยละ 2.00 มีจำนวนวันว่างงานน้อยกว่า 60 วัน ร้อยละ 2.00 มีจำนวนวันว่างงานระหว่าง 121-180 วัน และร้อยละ 59.00 มีงานทำตลอดปี คือไม่ว่างงานเลย

จากการศึกษายังพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงส่วนใหญ่จะว่างงานมากที่สุด ตั้งแต่เดือนกันยายน ถึงเดือนตุลาคม และตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม หลังจากที่เกษตรกรทาวและเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเรียบร้อยแล้ว และในช่วงที่ว่างงานเกษตรกรบางคนก็จะออกมาหางานทำที่ตัวอำเภอหรือในเมือง บางคนก็จะเข้าป่าล่าสัตว์ หาของป่า เลื่อยไม้และบุกเบิกที่ทำกินใหม่ (ตาราง 7)

ตาราง 7 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามวันว่างงานการเกษตรนอกการเกษตร และการว่างงานต่อปี

จำนวนวันทำงาน/ปี	จำนวน	ร้อยละ
<u>ทำงานการเกษตร</u>		
150 - 230	33	33.00
231 - 300	64	64.00
301 ขึ้นไป	3	3.00
<u>ทำงานนอกการเกษตร</u>		
ไม่ทำงานนอกการเกษตร	41	41.00
มากกว่า 90 วัน	3	3.00
91 - 170	43	43.00
181 - 270	11	11.00
มากกว่า 270 ขึ้นไป	2	2.00

ตาราง 7 (ต่อ)

จำนวนวันทำงาน/ปี	จำนวน	ร้อยละ
<u>ว่างงาน</u>		
ไม่ว่างงาน	59	59.00
น้อยกว่า 60 วัน	2	2.00
61 - 120	34	34.00
121 - 180	3	3.00
มากกว่า 180 ขึ้นไป	2	2.00

$\bar{X}$ ทำงานการเกษตรต่อปี = 237.87 S.D. = 55.09

Minimum = 152 Maximum = 330

$\bar{X}$ ทำงานนอกการเกษตรต่อปี = 131.37 S.D. = 67.94

Minimum = 60 Maximum = 330

$\bar{X}$ ว่างงานต่อปี = 108.46 S.D. = 48.32

Minimum = 30 Maximum = 210

ตอนที่ 2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

สมาชิกในครัวเรือน

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอละมั่ง มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.25 คน โดยมีสมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด 2 คน และสูงสุด 10 คน เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 63.00 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 2-4 คน รองลงมา ร้อยละ 36.00 มีสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 5-7 คน ร้อยละ 1.00 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 8 คนขึ้นไป

จากข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกอยู่ในครัวเรือนไม่สูงมากนัก อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับครอบครัวของเกษตรกรในอดีตที่ผ่านมา ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะแยกออกมาสร้างครอบครัวใหม่ โดยแยกออกมาจากครอบครัวของบิดามารดา (ตาราง 8)

ตาราง 8 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สมาชิกในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
2-4	63	63.00
5-7	36	36.00
8 คนขึ้นไป	1	1.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 4.25 \quad S.D. = 1.48$$

$$\text{Minimum} = 2 \quad \text{Maximum} = 10$$

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานการเกษตร

ผลการวิจัยพบว่า ในครัวเรือนของการเกษตรที่ได้รับข้อมูลมีสมาชิกที่ทำงานการเกษตรเฉลี่ย 2.15 คน โดยมีสมาชิกในครัวเรือนทำงานต่ำสุด 1 คน และสูงสุด 6 คน ร้อยละ 91.00 ครัวเรือนมีสมาชิกทำงานการเกษตรระหว่าง 1-3 คน รองลงมาร้อยละ 9.00 มีสมาชิกทำงานระหว่าง 4-6 คน (ตาราง 9)

ตาราง 9 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิกที่ทำงานการเกษตร

จำนวนสมาชิกที่ทำงานการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
1-3	91	91.00
4-6	9	9.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 2.15 \quad S.D. = 0.87$$

$$\text{Minimum} = 1 \quad \text{Maximum} = 6$$

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

ผลการวิจัย พบว่า ในครัวเรือนของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกออกไปทำงานนอกการเกษตรเฉลี่ย 1.40 คน โดยมีสมาชิกออกไปทำงานนอกการเกษตรค่าสุด 1 คน และสูงสุด 6 คน เกษตรกรร้อยละ 50.00 ครัวเรือนมีสมาชิกออกไปทำงานนอกการเกษตร 1 คน รองลงมาร้อยละ 7.00 ครัวเรือน ทำงานนอกการเกษตรเท่ากับ 2 คน ร้อยละ 2.00 ทำงานนอกการเกษตรมากกว่า 2 คนขึ้นไป และร้อยละ 41.00 ครัวเรือน ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนออกไปทำงานนอกการเกษตรเลย

ตาราง 10 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิกที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร

จำนวนสมาชิกที่ทำงานนอก การเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ออกทำงานนอกการเกษตร	41	41.00
1	50	50.00
2	7	7.00
มากกว่า 2 คน	2	2.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 1.40 \quad S.D. = 0.79$$

$$\text{Minimum} = 1 \quad \text{Maximum} = 6$$

จำนวนผู้เยาว์

ผลการวิจัย พบว่า ในครัวเรือนของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกที่เป็นผู้เยาว์ โดยเฉลี่ย 1.51 คน มีสมาชิกที่เป็นผู้เยาว์ในครัวเรือนต่ำสุด 1 คน และสูงสุด 4 คน เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 39.00 มีสมาชิกที่เป็นผู้เยาว์เท่ากับ 1 คน รองลงมาร้อยละ 27.00 มีสมาชิกที่เป็นผู้เยาว์ 2 คน ร้อยละ 3.00 มีสมาชิกที่เป็นผู้เยาว์ 3 คน และร้อยละ 1.00 มีจำนวนผู้เยาว์ 4 คน ร้อยละ 30.00 ไม่มีสมาชิกที่เป็นผู้เยาว์อยู่ในครัวเรือนของเกษตรกร

ข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกที่เป็นผู้เยาว์อยู่ในครัวเรือนมีจำนวนที่ไม่สูงมากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรในอำเภอสะเมิงมีความตระหนักถึงผลของการมีลูกมาก ประกอบกับในอำเภอสะเมิงมีการรณรงค์ และส่งเสริมให้เกษตรกรที่เป็นแม่บ้านรู้จักการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิด โดยผ่านหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน โรงพยาบาลประจำอำเภอ (ตาราง 11)

ตาราง 11 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนผู้เยาว์

จำนวนผู้เยาว์	จำนวน (N=100)	ร้อยละ
ไม่มีสมาชิกที่เป็นผู้เยาว์	30	30.00
1	39	39.00
2	27	27.00
3	3	3.00
4	1	1.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 1.51 \quad S.D. = 0.66$$

$$\text{Minimum} = 1 \quad \text{Maximum} = 4$$

จำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือน

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิง มีจำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนเฉลี่ย 1.47 คน มีจำนวนคนแก่ที่อยู่ในครัวเรือนต่ำสุด 1 คน และสูงสุด 2 คน ร้อยละ 25.00 ครัวเรือนมีจำนวน 1 คน รองลงมาร้อยละ 23.00 มีจำนวนคนแก่ 2 คน และร้อยละ 52.00 ไม่มีจำนวนคนแก่อยู่ในครัวเรือน

ข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า จำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนของเกษตรกรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนที่ไม่สูงมากนัก คือเท่ากับ 48.00 ครัวเรือนจาก 100 ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าเกษตรกรที่มีอายุส่วนมากได้เสียชีวิตลง อันเนื่องมาจากสาเหตุคือ ทำงานหนักจนสภาพร่างกายทรุดโทรม จนส่งผลทำให้เกษตรกรมีอายุค่อนข้างสั้น ประกอบกับอำเภอสะเมิงเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ที่อยู่ทางไกลความเจริญ การคมนาคมไม่สะดวก ในอดีตโรงพยาบาลประจำอำเภอยังไม่มี เมื่อเกษตรกรในอำเภอสะเมิงเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย การรักษาพยาบาลเป็นไปตามแบบตามมีตามเกิด ขาดการรักษาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกษตรกรซึ่งล้วนใหญ่อยู่ในฐานะหัวหน้าครอบครัวและเป็นบิดามารดา มีเปอร์เซ็นต์การตายค่อนข้างสูง (ตาราง 12)

ตาราง 12 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือน

จำนวนผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีจำนวนผู้สูงอายุ	52	52.00
1	25	25.00
2	23	23.00
รวม	100	100.00

จำนวนคนไร้ความสามารถ

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิง ร้อยละ 98.00 ครว้เรือนไม่ปรากฏว่ามีสมาชิกที่เป็นผู้ไร้ความสามารถอาศัยอยู่ในครัวเรือน ร้อยละ 2.00 ครว้เรือน มีสมาชิกที่เป็นผู้ไร้ความสามารถ 1 ถึง 2 คน ตามลำดับ จากการศึกษายังพบว่า ในปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ในอำเภอสะเมิง จะมีสุขภาพร่างกาย และจิตใจค่อนข้างดี ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ได้รับอิทธิพลมาจากลักษณะทางภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของอำเภอสะเมิงที่ยังคงสภาพความเป็นธรรมชาติและบริสุทธิ์อยู่ ตลอดจนในอำเภอสะเมิงมีอัตราการเกิดอุบัติเหตุประเภทต่าง ๆ ในรอบปีน้อยมาก (ตาราง 13)

ตาราง 13 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามจำนวนคนไร้ความสามารถ

จำนวนคนไร้ความสามารถ	จำนวน (N=100)	ร้อยละ
ไม่มีจำนวนคนไร้ความสามารถ	98	98.00
1	1	1.00
2	1	1.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 1.50 \quad S.D. = 0.70$$

$$\text{Minimum} = 1 \quad \text{Maximum} = 2$$

พื้นที่ทำการเกษตรต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สำหรับพื้นที่ทำการเกษตรต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล พบว่า เกษตรกรในอำเภอสะเมิงมีที่ดินเพื่อการเกษตรเฉลี่ย 3.33 ไร่ต่อคน มีที่ดินเพื่อการเกษตรต่ำสุด 1 ไร่ และสูงสุด 10 ไร่ เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 57.00 ระบุว่า มีที่ดินเพื่อการเกษตรระหว่าง 1-3 ไร่ รองลงมาร้อยละ 26.00 ระบุว่า มีที่ดินเพื่อการเกษตรระหว่าง 4-6 ไร่ ร้อยละ 9.00 มีที่ดินเพื่อการเกษตรระหว่าง 7-10 ไร่ และร้อยละ 8.00 ไม่มีที่ดินเพื่อการเกษตร

จากการศึกษา พบว่า ขนาดของการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรมีจำนวนค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของอำเภอสะเมิงส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นภูเขา สำหรับลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่ ระบุว่าไม่มีที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นของตนเอง มีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ระบุว่าไม่มีที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินจากผู้อื่นเพื่อทำการเกษตร (ตาราง 14)

ตาราง 14 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามพื้นที่ทำการเกษตรต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

พื้นที่ทำการเกษตรต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีที่ดินทำกิน	8	8.00
1-3	57	57.00
4-6	26	26.00
7-10	9	9.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 3.33 \quad S.D. = 2.27$$

$$\text{Minimum} = 1 \quad \text{Maximum} = 10$$

รายได้จากการเกษตรต่อปี

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอละมั่งมีรายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 24,634.639 บาทต่อปี เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 54.00 มีรายได้จากการเกษตรน้อยกว่า 2,500-20,000 บาท รองลงมาร้อยละ 32.00 มีรายได้จากการเกษตรระหว่าง 20,001-40,000 บาท ร้อยละ 8.00 มีรายได้ระหว่าง 40,001-60,000 บาท ร้อยละ 1.00 มีรายได้ระหว่าง 60,001-80,000 บาท ร้อยละ 1.00 มีรายได้ระหว่าง 80,001-100,000 บาท เกษตรกรร้อยละ 1.00 มีรายได้มากกว่า 100,000 บาทขึ้นไป และร้อยละ 3.00 คราวเรือนไม่มีรายได้จากการเกษตร

ข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากการเกษตรอยู่ในระดับปานกลางและมีรายได้ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้และลักษณะของการประกอบอาชีพทางการเกษตรเหมือน ๆ กัน คือ ทำนา ทำสวน ปลูกกระเทียม ปลูกสตอเบอรี่ และมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์บ้างเล็กน้อย (ตาราง 15)

ตาราง 15 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามรายได้จากการเกษตรต่อปี

รายได้จากการเกษตร/ปี	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีรายได้จากการเกษตร	3	3.00
น้อยกว่า 20,000	54	54.00
20,001-40,000	32	32.00
40,001-60,000	8	8.00
60,001-80,000	1	2.00
80,001-100,000	1	1.00
มากกว่า 100,000 ขึ้นไป	1	1.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 24,634.63 \quad S.D. = 21,215.88$$

$$\text{Minimum} = 2,500 \quad \text{Maximum} = 170,000$$

รายได้นอกการเกษตรต่อปี

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงมีรายได้นอกการเกษตรเฉลี่ย 33,460.33 บาทต่อปี มีรายได้นอกการเกษตรต่ำสุด 5,000 บาท และสูงสุด 102,000 บาท เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 32.00 ครัวเรือน มีรายได้นอกการเกษตรน้อยกว่า 25,000 บาท รองลงมาร้อยละ 13.00 มีรายได้นอกการเกษตรระหว่าง 25,001-50,000 บาท เกษตรกรร้อยละ 9.00 มีรายได้นอกการเกษตรระหว่าง 50,001-75,000 บาท ร้อยละ 5.00 มีรายได้นอกการเกษตรมากกว่า 75,000 บาทขึ้นไป และเกษตรกรร้อยละ 41.00 ครัวเรือนไม่มีรายได้นอกการเกษตร

ข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงมีรายได้นอกการเกษตรที่เกิดจากการทำงานรับจ้างทั่วไป และการค้าขายของเกษตรกร มากกว่ารายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร และค่อนข้างจะมีจำนวนที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าจำนวนวันทำงานนอกการเกษตรและจำนวนเงินทุนที่ใช้ประกอบกิจการค้าขายไม่เท่ากัน ตลอดจนความรู้ความสามารถและลักษณะของงานที่เกษตรกรทำไม่เหมือนกัน (ตาราง 16)

ตาราง 16 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามรายได้นอกการเกษตรต่อปี

รายได้นอกการเกษตร/ปี	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีรายได้นอกการเกษตร	41	41.00
5,000-25,000	32	32.00
25,001-50,000	13	13.00
50,001-75,000	9	9.00
มากกว่า 75,000 ขึ้นไป	5	5.00
รวม	100	100.00

$\bar{X}$ = 33,460.33 S.D. = 25,493.19

Minimum = 5,000 Maximum = 102,000

ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงมีค่าใช้จ่ายในการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 5,707.31 บาทต่อปี โดยมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาต่ำสุด 400 บาท และสูงสุด 30,000 บาทต่อปี เกษตรกรร้อยละ 59.00 มีค่าใช้จ่ายทางการศึกษา น้อยกว่า 400-6,000 บาท รองลงมาร้อยละ 12.00 มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 6,001-12,000 บาท เกษตรกรร้อยละ 11.00 มีค่าใช้จ่ายทางการศึกษามากกว่า 12,000 บาทขึ้นไป และเกษตรกรร้อยละ 18.00 ครัวเรือน ไม่มีค่าใช้จ่ายทางการศึกษา

ข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า เกษตรกรในอำเภอสะเมิงมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของสมาชิกที่อยู่ในครัวเรือน มีจำนวนไม่สูงมากนัก แต่มีความแตกต่างกันมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยศึกษามีจำนวนไม่มากนักและส่วนใหญ่ยังมีอายุน้อย (ผู้เยาว์) ประกอบกับในปัจจุบันในอำเภอสะเมิงมีสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ เพียงพอ เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน โรงเรียนระดับประถมศึกษาประจำหมู่บ้าน โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำอำเภอ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำอำเภอ ตลอดจนคำนิยมในการส่งบุตรหลาน เข้ามาเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่ของเกษตรกรยังมีน้อย (ตาราง 17)

ตาราง 17 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่ายทางการศึกษา

ค่าใช้จ่ายในการศึกษา	จำนวน (N=100)	ร้อยละ
ไม่มีค่าใช้จ่ายในการศึกษา	18	18.00
น้อยกว่า 6,000	59	59.00
6,001-12,000	12	12.00
มากกว่า 12,000	11	11.00
รวม	100	100.00

$\bar{X}$ = 5,707.31 S.D. = 6,122.73

Minimum = 400 Maximum = 30,000

ค่าใช้จ่ายในการบริโภคต่อปี

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอละมั่งมีค่าใช้จ่ายในการบริโภคเฉลี่ย 21,197 บาท โดยมีค่าใช้จ่ายต่ำสุด 6,000 บาท และสูงสุด 54,000 บาท ซึ่งเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่ร้อยละ 42.00 มีค่าใช้จ่ายในการบริโภคระหว่าง 9,001-18,000 บาท รองลงมาร้อยละ 31.00 มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 18,001-27,000 บาท ร้อยละ 18.00 มีค่าใช้จ่ายในการบริโภคระหว่าง 27,001-36,000 บาท เกษตรกรร้อยละ 7.00 มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่า 9,000 บาท และเกษตรกรร้อยละ 2.00 มีค่าใช้จ่ายในการบริโภคมากกว่า 36,000 บาทขึ้นไป

ข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า ค่าใช้จ่ายในการบริโภคของเกษตรกรในอำเภอละมั่งมีจำนวนไม่สูงมากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรในอำเภอละมั่งส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตและการดำรงชีพโดยการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ระบบนิเวศน์วิทยายังคงมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรในอำเภอละมั่ง เช่น การออกปลาล่าสัตว์ หาของป่ามาเป็นอาหาร ยามว่างจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรก็ออกหาปู ปลา ตามแม่น้ำลำคลอง กิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการประหยัด และช่วยลดค่าใช้จ่ายในการบริโภค (ตาราง 18)

ตาราง 18 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการบริโภคต่อปี

ค่าใช้จ่ายในการบริโภค/ปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 9,000	7	7.00
9,001-18,000	42	42.00
18,001-27,000	31	31.00
27,001-36,000	18	18.00
มากกว่า 36,000	2	2.00
$\bar{X} = 21,197$ S.D. = 9,084.19 Minimum = 6,000 Maximum = 54,000		
รวม	100	100.00

$\bar{X} = 21,197$ S.D. = 9,084.19
 Minimum = 6,000 Maximum = 54,000

ค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิงต่อปี

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิงเฉลี่ย 1,198.83 โดยมีรายจ่ายต่ำสุด 200 บาท และสูงสุด 30,000 ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 84.00 มีค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิงน้อยกว่า 3,200 บาทต่อปี ร้อยละ 1.00 มีค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิงระหว่าง 3,201-6,400 บาท ร้อยละ 1.00 มีค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิงมากกว่า 6,400 บาทขึ้นไป และเกษตรกรร้อยละ 14.00 คราวเรือน ไม่มีค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิง

ข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่า ค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิงของเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เกษตรกรมีรายได้ต่ำและมีรายได้นั่นเอง จึงไม่สามารถจัดสรรหรือแบ่งปันรายได้เพื่อการค้ำยันเชิงได้มากนัก ประกอบกับในอำเภอละมั่งไม่มีสถานบริการและเจริญมัย การพบปะสังสรรค์ของเกษตรกร เป็นไปตามแบบลูกทุ่งชนบท มีการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกัน ค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิงจึงมีน้อย (ตาราง 19)

ตาราง 19 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิงต่อปี

ค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิง/ปี	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีค่าใช้จ่ายทางค้ำยันเชิง	14	14.00
น้อยกว่า 3,200	84	84.00
3,201-6,400	1	1.00
มากกว่า 6,400 ขึ้นไป	1	1.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 1,198.83 \quad S.D. = 3,237.77$$

$$\text{Minimum} = 200 \quad \text{Maximum} = 30,000$$

ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ต่อปี

สำหรับค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เฉลี่ย 7,976.16 บาทต่อปี มีค่าใช้จ่ายต่ำสุด 1,000 บาท และสูงสุด 60,000 บาท เกษตรกรร้อยละ 83.00 ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ น้อยกว่า 12,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 10.00 มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 12,001-24,000 บาท ร้อยละ 2.00 มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 24,001-36,000 บาท ร้อยละ 1.00 มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 36,001-48,000 บาท ร้อยละ 4.00 มีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ มากกว่า 48,000 บาทขึ้นไป จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 99.00 มีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ค่อนข้างจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรอบปี เช่น ถ้าครัวเรือนใดมีการเจ็บไข้ได้ป่วย บลูบ้าน ซ่อมเครื่องใช้ และเครื่องใช้ไฟฟ้า ค่าใช้จ่ายย่อมจะมีสูงกว่าครัวเรือนของเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายตามปกติ เช่น ค่าเดินทางกิจศพ ค่าทำบุญเนื่องในงานประเพณีต่าง ๆ (ตาราง 20)

ตาราง 20 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ต่อปี

ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ/ปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 12,000	83	83.00
12,001-24,000	10	10.00
24,001-36,000	2	2.00
36,001-48,000	1	1.00
มากกว่า 48,000 ขึ้นไป	4	4.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 7,976.16 \quad S.D. = 11,085.83$$

$$\text{Minimum} = 1,000 \quad \text{Maximum} = 60,000$$

ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรต่อปี

ค่าใช้จ่ายทางการเกษตรหรือต้นทุนทางการเกษตร จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงมีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรเฉลี่ย 25,863.15 บาทต่อปี มีค่าใช้จ่ายต่ำสุดเท่ากับ 1,000 บาท และสูงสุด 120,000 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 54.00 ครัวเรือนมีค่าใช้จ่าย น้อยกว่า 24,000 บาท รองลงมา ร้อยละ 34.00 มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรระหว่าง 24,001-48,000 บาท ร้อยละ 12.00 มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรมากกว่า 48,000 บาทขึ้นไป

ข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่เกิดจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรทางด้านปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ อยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนักเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรายได้จากการเกษตร แต่ค่อนข้างจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ลักษณะและขนาด การถือครองที่ดิน แรงงานที่ใช้ในครัวเรือน ลักษณะและความรู้ความสามารถในการ ประกอบการเข้ามามีอิทธิพล และเป็นตัวกำหนดค่าใช้จ่ายทางการเกษตรของเกษตรกร (ตาราง 21)

ตาราง 21 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามค่าใช้จ่ายทางการเกษตร ต่อปี

ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร/ปี	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 24,000	54	54.00
24,001-48,000	34	29.00
มากกว่า 48,000 ขึ้นไป	12	12.00
รวม	100	100.00

$$\bar{X} = 25,863.15 \quad S.D. = 24,202.38$$

$$\text{Minimum} = 1,000 \quad \text{Maximum} = 120,000$$

ศาสนาหรือความเชื่อ

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีถึง 82 ครั้วเรือน (ร้อยละ 82.00) ทั้งนี้เพราะว่าเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพื้นเมืองนับถือศาสนาตั้งเดิมของบิดามารดา และเกษตรกร 18 ครั้วเรือน (ร้อยละ 18.00) เป็นชาวเขาเขากะเหรี่ยงนับถือผี และไม่ยอมออกจากหมู่บ้าน ทั้งนี้เป็นเพราะว่ากลัวการผิดผีบ้านผีเรือน ตามความเชื่อถือดั้งเดิม (ตาราง 22)

ตาราง 22 จำนวนและร้อยละของครั้วเรือนเกษตรกร จำแนกตามการนับถือศาสนาหรือความเชื่อ

ศาสนา/ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
นับถือศาสนาพุทธ	82	82.00
นับถือผี	18	18.00
รวม	100	100.00

ความทันสมัย (มีโทรทัศน์ ตู้เย็น)

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงร้อยละ 84.00 ครั้วเรือนมีโทรทัศน์ ตู้เย็น และเกษตรกรร้อยละ 16.00 ครั้วเรือนไม่มีโทรทัศน์ และตู้เย็น จากการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับผลของการมีโทรทัศน์ ตู้เย็น พบว่า การมีโทรทัศน์ ตู้เย็นเป็นค่านิยมใหม่ของคนในชนบท เป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัย เป็นเครื่องวัดฐานะและความมีหน้ามีตาของคนในชนบท สำหรับผลทางด้านการได้รับข่าวสารข้อมูล ตลอดจนความรู้ทางด้านการค้าขายต่าง ๆ ในความคิดเห็นของเกษตรกรถือว่าเป็นเรื่องรองเป็นผลพลอยได้ (ตาราง 23)

ตาราง 23 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามการมีความทันสมัย
(โทรทัศน์ ตู้เย็น)

โทรทัศน์/ตู้เย็น	จำนวน	ร้อยละ
โทรทัศน์/ตู้เย็น	84	84.00
ไม่มีโทรทัศน์/ตู้เย็น	16	16.00
รวม	100	100.00

คุณภาพชีวิต (มีสัมพันธภาพกับลักษณะ)

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรร้อยละ 91.00 ครัวเรือนมีสัมพันธภาพกับลักษณะใช้ และร้อยละ 9.00 ไม่มีสัมพันธภาพกับลักษณะใช้ ข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่าเกษตรกรในอำเภอสะเมิงส่วนใหญ่มีความทันสมัยมากขึ้น ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนการจัดการทางด้านการสาธารณสุขขั้นมูลฐาน ดีกว่าในอดีตที่ผ่านมา ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในปี พ.ศ. 2537 รัฐบาลโดยกระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนในถิ่นทุรกันดาร และอยู่ห่างไกลความเจริญ มีสัมพันธภาพกับลักษณะใช้ครบทุกครัวเรือน จึงจัดให้มีโครงการเงินกู้ เพื่อให้ประชาชนนำไปสร้างหรือซ่อมแซมสิ่งของตนเอง โดยการผ่อนชำระคืนเงินเป็นรายเดือน โดยให้สถานอนามัยประจำอำเภอเป็นผู้รับผิดชอบ เกษตรกรในอำเภอสะเมิงบางส่วนได้รับประโยชน์จากโครงการนี้ (ตาราง 24)

ตาราง 24 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามการมีส่วนร่วมในครัวเรือน

มีส่วนร่วมลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
มีส่วนร่วมทุกสัปดาห์	91	91.00
ไม่มามีส่วนที่ทุกสัปดาห์	9	9.00
รวม	100	100.00

ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

การศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ (r) แบบ Pearson Product moment โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นต่ำกว่า 0.05 แสดงว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่ใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคล อายุ ระดับการศึกษา

ปัจจัยทางค่าเศรษฐกิจ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ คนไร้ความสามารถ พื้นที่ทำการเกษตรต่อสมาชิกในครัวเรือน รายได้จากการเกษตร รายได้นอกการเกษตร ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ค่าใช้จ่ายทางค่าน้ำมันเหิง ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร

ปัจจัยทางด้านสังคม ศาสนาหรือความเชื่อ ความทันสมัย (มีโทรทัศน์ ตู้เย็น)
คุณภาพชีวิต (มีสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม)

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล อายุ และระดับการศึกษากับการออกไปทำงานรับจ้าง
นอกรการเกษตร

จากการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ตามวิธีของ Pearson ปรากฏว่าลักษณะส่วนบุคคล นั่นคือ อายุ ระดับการศึกษาของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตร ($r = .19$: $P > .05$) และ ($r = .03$: $P > .05$) (ตาราง 25)

ตาราง 25 ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล อายุและระดับการศึกษา กับการออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตร

รายการ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความมีนัยสำคัญ (P)
อายุ	.1977	.133
การศึกษา	.0380	.775

* $P < .05$

ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือน กับการออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตร

การศึกษา พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตร ($r = .45$: $P < .05$) ซึ่งหมายความว่าเมื่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรมีจำนวนเพิ่มขึ้น โอกาสที่สมาชิกในครัวเรือนจะออกไปทำงานรับจ้างนอกรการเกษตรก็จะเพิ่มมากขึ้นด้วย (ตาราง 26)

ตาราง 26 ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนสมาชิกในครัวเรือน กับการออกไปทำงานรับจ้าง
นอกการเกษตร

รายการ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความมีนัยสำคัญ (P)
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	.4536	.000

* $P < .05$

ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ และคนไร้ความสามารถกับการออกไปทำงาน
รับจ้างนอกการเกษตร

จากการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) พบว่า จำนวนผู้เยาว์ ผู้
สูงอายุ และคนไร้ความสามารถมีความสัมพันธ์ในทางลบอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับการ
ออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในครัวเรือนของเกษตรกรผู้ให้
ข้อมูลในอำเภอสะเมิงมีจำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ และคนไร้ความสามารถค่อนข้างน้อย
($r = -.05; P > .05$) (ตาราง 27)

ตาราง 27 ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ และคนไร้ความสามารถกับการ
ออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

รายการ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความมีนัยสำคัญ (P)
จำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ และ คนไร้ความสามารถ	-.0501	.727

* $P < .05$

ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทำการเกษตรต่อสมาชิกในครัวเรือนกับการออกไปทำงานรับจ้าง
นอกการเกษตร

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทำการเกษตรกับการออกไปทำงานรับจ้าง
นอกการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กัน ในทางบวกแต่ไม่
มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .09; P > .05$) (ตาราง 28)

ตาราง 28 ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทำการเกษตรต่อสมาชิกในครัวเรือน กับการออกไป
ทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

รายการ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	ระดับความมีนัยสำคัญ
	(r)	(P)
พื้นที่ทำการเกษตรต่อสมาชิก ในครัวเรือน	.0972	.484

* $P < .05$

ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากการเกษตร และรายได้นอกการเกษตร กับการออกไปทำ
งานรับจ้างนอกการเกษตร

การศึกษาทางด้านรายได้จากการเกษตรและรายได้นอกการเกษตรว่ามีความ
สัมพันธ์อย่างไรกับการออกไปทำงานนอกการเกษตร พบว่า รายได้จากการเกษตรมีความ
สัมพันธ์ในทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร
($r = .11; P > .05$) ส่วนรายได้นอกการเกษตรมีความสัมพันธ์ในทางลบอย่างไม่มีนัยสำคัญ
ทางสถิติกับการออกไปทำงานนอกการเกษตร ($r = -.13; P > .05$) (ตาราง 29)

ตาราง 29 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากการเกษตรและรายได้นอกการเกษตรกับการ
ออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

รายการ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความมีนัยสำคัญ (P)
รายได้จากการเกษตร	.1161	.390
รายได้นอกการเกษตร	-.1369	.602

* $P < .05$

ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ กับการออกไปทำงานนอกการเกษตร

จากการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ ของเกษตรกร พบว่าค่าใช้จ่ายทางการเกษตรและค่าใช้จ่ายในการบริโภค มีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร ($r = .13; P > .05$) และ ($r = .07; P > .05$) ส่วนค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายทางค่าน้ำมันเหิง และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ มีความสัมพันธ์ในทางลบอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร ($r = -.06; P > .05$) ($r = -.02; P > .05$) และ ($r = -.02; P > .05$) เพราะฉะนั้นการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง อาจจะไม่นับอยู่กับค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญกว่าและอยู่นอกเหนือขอบเขตการศึกษาวิจัยครั้งนี้ (ตาราง 30)

ตาราง 30 ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ ของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง
กับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

รายการ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความมีนัยสำคัญ (P)
ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร	.1363	.312
ค่าใช้จ่ายในการบริโภค	.0719	.589
ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา	-.0693	.633
ค่าใช้จ่ายทางด้านบันเทิง	-.0268	.855
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	-.0249	.852

* $P < .05$

ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาหรือความเชื่อของเกษตรกรที่สมาชิกในครัวเรือนนับถือ กับการ
ออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

การศึกษา พบว่า ศาสนาหรือความเชื่อของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ในทาง
บวกอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร ($r = .06$;
 $P > .05$) เพราะฉะนั้นการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตรของเกษตรกร อาจจะไม่ได้อ
ขึ้นกับศาสนาหรือความเชื่อของเกษตรกร แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นที่สำคัญกว่า (ตาราง 31)

ตาราง 31 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาหรือความเชื่อของเกษตรกร กับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

รายการ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความมีนัยสำคัญ (P)
ศาสนาหรือความเชื่อของเกษตรกร	.0682	.608

*P<.05

ความสัมพันธ์ระหว่างความทันสมัย คุณภาพชีวิต กับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

การศึกษา พบว่า ความทันสมัยและความมีน้ำมีนิตาของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง มีความสัมพันธ์ในทางลบอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.02; P > .05$) ส่วนการศึกษาทางด้านคุณภาพชีวิตของเกษตรกรกลับพบว่ามีความสัมพันธ์ในทางบวกค่อนข้างมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร ($r = .99; P < .05$) ซึ่งหมายความว่าเมื่อคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น โอกาสที่เกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนจะออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตรย่อมมีมากขึ้น (ตาราง 32)

ตาราง 32 ความสัมพันธ์ระหว่างความทันสมัย คุณภาพชีวิตกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

รายการ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความมีนัยสำคัญ (P)
ความทันสมัย (ทีวี ตู้เย็น)	-.0217	.870
คุณภาพชีวิต (ส่วนถูกสุขลักษณะ)	.990	.000

*P<.05

ตอนที่ 4 ความต้องการและปัญหาของเกษตรกร

การศึกษา โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยการเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ระบุความต้องการและปัญหาที่เกษตรกรประสบมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และกำลังรอรับการแก้ไขจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งเกษตรกรในอำเภอสะเมิงได้ระบุความต้องการและปัญหาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ความต้องการ

1. เอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน
2. ถนนเข้าหมู่บ้าน
3. แหล่งน้ำและระบบชลประทาน
4. ประกันราคาสินค้า
5. ความรู้ วิชาการด้านการเกษตร
6. ฝึกอบรมอาชีพเสริม

ปัญหา

1. หนี้สินสะสม
2. ขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการเกษตร
3. วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเกษตรมีราคาแพง
4. ผลผลิตขายไม่ได้ และราคาไม่แน่นอน
5. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของส่วนราชการและหน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยตรงไม่ออกไปติดตามประเมินผลโครงการต่าง ๆ ที่นำไปส่งเสริมให้แก่เกษตรกร

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงส่วนใหญ่มีความต้องการและมีปัญหาที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถรวบรวมได้ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ต้องการเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน จากการศึกษาพบว่า มีเกษตรกรในอำเภอสะเมิงจำนวนมากที่มีที่ดินทำกินแต่ขาดเอกสารสิทธิ์ ทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นที่ส่วนใหญ่

ของอำเภอสะเมิงอยู่ในเขตป่าสงวน ประกอบกับเกษตรกรได้ขายที่ดินเพื่อการเกษตรใน ส่วนที่มีเอกสารสิทธิ์ให้แก่ายทุนไปเกือบหมดแล้ว ที่ดินเพื่อการเกษตรที่เหลือส่วนใหญ่จะเป็น ที่ดินที่เกษตรกรบุกรุกใหม่ ความต้องการเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินของเกษตรกรมีเหตุผลที่ เกษตรกรระบุว่าต้องการนำที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ไปขอกู้เงินจากสถาบันการเงินต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ

2. ถนนเข้าหมู่บ้าน จากการออกไปสำรวจข้อมูล พบว่า มีหลายตำบลและหมู่บ้านในอำเภอสะเมิงมีสภาพถนนที่ชำรุดใช้การไม่ได้ และมีอีกหลายหมู่บ้านที่ยังไม่มีถนนใช้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอสะเมิงส่วนใหญ่เป็นภูเขา ประกอบกับการขาดแคลนเงินงบประมาณที่จะนำมาซ่อมแซมหรือสร้างถนนใหม่ จึงทำให้การเดินทางไปมา ค่อนข้างลำบาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน การมีถนนเข้าถึงหมู่บ้านจะมีส่วนช่วยให้เกษตรกร สามารถขนส่งผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาดได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ผลผลิตที่ออกสู่ ตลาดก็จะอยู่ในสภาพที่ดีไม่เสียหาย

3. แหล่งน้ำและระบบชลประทาน ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรใน อำเภอสะเมิงส่วนใหญ่จะอาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติ คือ ลำน้ำแม่สาบ ในช่วงฤดูฝน เกษตรกรจะไม่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร เพราะปริมาณน้ำในแม่น้ำ ลำคลองจะมีมาก แต่ในช่วงฤดูแล้งจะมีปัญหาเพราะปริมาณน้ำจะลดลง เกษตรกรที่มีที่ดินเพื่อ การเกษตรอยู่ในระดับสูง น้ำไม่สามารถไหลผ่านได้ เกษตรกรไม่สามารถเพาะปลูกได้ หมดโอกาสที่จะประกอบอาชีพทางการเกษตรแบบต่อเนื่อง หากมีการแก้ไขปัญหาด้าน แหล่งน้ำและระบบชลประทานโดยการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้อย่างถูกต้อง เกษตรกรที่ประสบปัญหาก็จะสามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี

4. การประกันราคาผลผลิต เกษตรกรในอำเภอสะเมิงส่วนใหญ่ก็ประสบปัญหาที่เหมือนกับเกษตรกรทั่ว ๆ ไปที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรคือ ปัญหาผลผลิตขายไม่ได้ ราคา ปัญหาถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุน ซึ่งปัญหาคงกล่าวถึงได้ว่าเป็นปัญหาหลัก ที่อยู่คู่เกษตรกรไทยมาโดยตลอด หากรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความจริงจังในการ แก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง เชื่อแน่ว่าปัญหาการขาดทุนอย่างต่อเนื่องของเกษตรกร ปัญหา

หนี้สินสะสม ตลอดจนปัญหาทางการอพยพหรือเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากภาคเกษตรคงจะลดน้อยลง และหมดไปในที่สุด

5. ความรู้และวิชาการด้านการเกษตร เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอละมั่งล้วนให้ระบุว่า มีความต้องการความรู้และวิชาการแผนใหม่เกี่ยวกับการปลูกพืช ปลูกไม้ผลและการเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรมักประสบปัญหาทางการผลิอยู่เสมอ เช่น ผลผลิตต่ำ ต้นทุนสูง ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่ำ จนกลายเป็นสาเหตุทำให้เกษตรกรประสบปัญหาการขาดทุน มีหนี้สินสะสมมาเป็นเวลานาน ทางรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจ ออกพบปะเยี่ยมเยียนเกษตรกร คอยให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีความรู้ ความชำนาญ เข้ามาทำการฝึกอบรมให้ความรู้และวิชาการต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกร ความรู้หลักของเกษตรกรที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะดีขึ้นมาก อีกทั้งยังเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระให้แก่เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อีกทางหนึ่งด้วย

6. ฝึกอบรมอาชีพเสริม ความต้องการทางด้านการฝึกอบรมอาชีพเสริมของเกษตรกรก็เช่นเดียวกับความต้องการความรู้และวิชาการด้านการเกษตร ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เกษตรกรมีความรู้สึกว่ามีความรู้หรือประสบการณ์ในการทำงานหลาย ๆ ด้าน จะช่วยทำให้เกษตรกรมีงานทำตลอดปี มีโอกาสเลือกทำงานได้ ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ และถูกกดค่าแรงงานจากนายจ้าง เกษตรกรระบุว่าในอำเภอละมั่งเคยมีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพทางด้านช่างจากหน่วยงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน แต่ก็น้อยมากไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกรในอำเภอละมั่ง

สำหรับปัญหาที่เกษตรกรระบุ คือ

1. หนี้สินสะสมมาเป็นเวลานานอันเนื่องมาจากเกษตรกรไม่สามารถชำระคืนเงินค้ำพร้อมดอกเบี้ยให้กับสถาบันการเงินที่เกษตรกรกู้ยืมมาได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรไม่สามารถขายผลผลิตทางการเกษตรได้ เพราะไม่มีตลาดรับซื้อ และบางปีไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรได้เนื่องจากเกิดภัยธรรมชาติ ประกอบกับเกษตรกรบางรายนำเงินที่ได้นำไปใช้ฉีควัตถุประสงค์

2. ขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการเกษตร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ขาดแคลนเงินออม ประกอบกับเกษตรกรในอำเภอละมั่งขาดแบบแผนในการใช้จ่ายเงิน

3. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทางการเกษตรมีราคาแพง อันเนื่องมาจากมีต้นทุนในการขนส่งวัสดุอุปกรณ์สูง เพราะอำเภอละมั่งเป็นอำเภอหนึ่งที่อยู่ห่างไกลตัวเมือง การคมนาคมไม่สะดวก และระยะทางค่อนข้างไกล

4. ปัญหาการขายผลผลิตไม่ได้ และราคาไม่แน่นอน อันเนื่องมาจากในอำเภอละมั่งยังไม่มีตลาดกลางรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร และยังไม่มีหน่วยงานใดทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้ามารับผิดชอบในเรื่องของการประกันราคาพืชผลของเกษตรกรในอำเภอละมั่ง

5. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของส่วนราชการและหน่วยงานที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องโดยตรงไม่ออกไปติดตามประเมินผลโครงการต่าง ๆ ที่นำไปส่งเสริมให้แก่เกษตรกร

สรุปและข้อเสนอนะ

(Summary, Conclusion and Implication)

สรุปผลการวิจัย (Summary and Conclusion)

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตรในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเก็บข้อมูลจากเกษตรกรในอำเภอสะเมิง ซึ่งประกอบด้วย 5 ตำบล คือ ตำบลสะเมิงใต้ ตำบลบ่อแก้ว ตำบลแม่ลาบ ตำบลยั้งเมิน ตำบลสะเมิงเหนือ จำนวนตัวอย่างรวม 100 คน โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาถึงจำนวนแรงงานที่ใช้ในการเกษตรนอกการเกษตรและแรงงานที่ว่างงาน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อแรงงานของเกษตรกรที่ออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร
3. เพื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ พร้อมแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับแรงงานในครัวเรือน

ผลการวิจัยทางด้านการจ้างทางเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจัยทางด้านการเศรษฐกิจและสังคม ที่มีผลกระทบต่อการทำงานรับจ้างนอกการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง อันได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่ทำงานการเกษตร จำนวนสมาชิกที่ออกไปทำงานนอกการเกษตร จำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ และคนไร้ความสามารถ พื้นที่ทำการเกษตรต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้จากการเกษตร รายได้นอกการเกษตร ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ค่าใช้จ่ายทางด้านการบันเทิง ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ค่าใช้จ่ายทางการเกษตร ค่าส่นารรักษาความเชื่อของเกษตรกร ความทันสมัย (โทรทัศน์, ตู้เย็น) คุณภาพชีวิต (ส่วนที่ถูกละเลย)

การศึกษา พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงมีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในครัวเรือนในระดับปานกลาง คือ เฉลี่ยเท่ากับ 4 คนต่อครัวเรือน ค่าสุค 2 คนและสูงสุค

10 คน มีสมาชิกที่ทำงานทางการเกษตรโดยเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน ต่ำสุด 1 คน และ สูงสุด 6 คน ออกไปทำงานนอกการเกษตรเฉลี่ย 1 คนต่อครัวเรือน มีจำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ และคนไร้ความสามารถในครัวเรือนของเกษตรกรค่อนข้างน้อย คือเฉลี่ย 1 คนต่อครัวเรือน สำหรับพื้นที่ทำการเกษตรต่อจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรมีจำนวนน้อยมาก เปรียบเทียบกับพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรในภาคอื่น ๆ โดยมีที่ดินเพื่อการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 3 ไร่ต่อคน ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่จะเป็นของตนเอง ส่วนรายได้ของเกษตรกรปรากฏว่าเกษตรกรมีรายได้จากการเกษตรที่เกิดจากการประกอบอาชีพทางค้าปลุกพืชและเลี้ยงสัตว์โดยเฉลี่ยเท่ากับ 25,000 บาท และมีรายได้จากการเกษตรที่เกิดจากการค้าขายและออกไปทำงานรับจ้างทั่วไปประมาณ 33,000 บาทต่อปี สำหรับค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อปี ซึ่งประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายทางการศึกษาเท่ากับ 5,700 บาท ค่าใช้จ่ายในการบริโภคเท่ากับ 21,000 บาท ค่าใช้จ่ายทางค่าน้ำประปาเท่ากับ 2,000 บาท ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เท่ากับ 8,000 บาทต่อปี ส่วนค่าใช้จ่ายทางการเกษตรหรือต้นทุนในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของเกษตรกร พบว่ามีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยเท่ากับ 26,000 บาทต่อปี มีค่าใช้จ่ายในการเกษตรต่ำสุดเท่ากับ 1,000 บาท และสูงสุด 120,000 บาทต่อปี

การศึกษายังพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในอำเภอสะเมิงส่วนใหญ่เน้นถือค่านิยม อดทน รอดลงมานับถือผี และส่วนใหญ่จะพบว่าในครัวเรือนของเกษตรกรจะมีโทรทัศน์และตู้เย็น เพื่อใช้เป็นเครื่องวัดความมีฐานะ ความมีหน้ามีตาของเกษตรกร และเป็นค่านิยมใหม่ของคนในชนบท สำหรับการพัฒนาคูณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง พบว่า ค่อนข้างดีกว่าในอดีตที่ผ่านมา ทั้งนี้เป็นเพราะว่านโยบายของรัฐบาลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจ และได้มีการวางแผนการพัฒนาคูณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรอย่างจริงจัง ทำให้เกษตรกรในอำเภอสะเมิงมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ซึ่งสามารถดูได้จากการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องลักษณะ เกือบครบทุกครัวเรือน

ผลการศึกษาวิจัยทางด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

การศึกษา พบว่า มีปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเพียง 2 ตัวแปรเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ($r = .99 : P < .05$ และ $r = .45 : P < .05$) ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยทางด้านสถานภาพส่วนบุคคล อันได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนผู้เยาว์ ผู้สูงอายุ และคนไร้ความสามารถ ค่าใช้จ่ายในการเกษตร ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายในการบริโภค ค่าใช้จ่ายทางด้านบันเทิง ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ รายได้จากการเกษตร รายได้นอกการเกษตร พื้นที่ทำการเกษตรต่อสมาชิกในครัวเรือน ศาสนาหรือความเชื่อของเกษตรกร ความทันสมัยของเกษตรกร จากการศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตรของเกษตรกร สาเหตุที่ทำให้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อายุ ระดับการศึกษา และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเหล่านี้มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตรของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากมีปัจจัยอื่นที่มีความสำคัญกว่าและอยู่นอกเหนือขอบเขตการศึกษาวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือมีปัจจัยอื่นที่เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถตอบได้ ที่มีอิทธิพลทำให้เกษตรกรในอำเภอสะเมิงออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร

ความต้องการของเกษตรกร

เกษตรกรในอำเภอสะเมิงมีความต้องการอยู่ 6 ประการ คือ ต้องการเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินเพื่อนำไปกู้เงินจากสถาบันการเงินต่าง ๆ ต้องการถนนเข้าหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาด ต้องการแหล่งน้ำและระบบชลประทานเพื่อใช้ในการเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้ง ต้องการให้มีการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตรเพื่อป้องกันการขาดทุนแบบต่อเนื่อง ต้องการฝึกอบรมอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และมีโอกาสเลือกทำงานได้

ปัญหาของเกษตรกร

เกษตรกรในอำเภอสะเมิงมีปัญหายุ่ง 5 ประการ คือ มีหนี้สินสะสม อันเนื่องมาจากไม่สามารถชำระคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยให้กับสถาบันการเงินที่กู้ยืมมาได้ ขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน อันเนื่องมาจากขาดแคลนเงินออมและขาดแบบแผนในการใช้จ่ายเงิน ใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทางการเกษตรมีราคาแพง อันเนื่องมาจากมีต้นทุนในการขนส่งสูง ผลผลิตขายไม่ได้และราคาไม่แน่นอน อันเนื่องมาจากไม่มีตลาดรับซื้อ และไม่มีการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของส่วนราชการและหน่วยงานที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้อง โดยตรงไม่ออกไปติดตามประเมินผลโครงการต่าง ๆ ที่นำไปส่งเสริมให้แก่เกษตรกร

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงลักษณะการใช้แรงงานของเกษตรกร ปัจจัยบางประการที่เป็นสาเหตุของการออกไปทำงานรับจ้างนอกการเกษตร และความต้องการพร้อมปัญหาของเกษตรกรในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารส่วนราชการและหน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น สำนักงานสหกรณ์อำเภอ สหกรณ์จังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานเกษตรจังหวัด ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย วางแผนปรับปรุง และพัฒนาส่งเสริมอาชีพของเกษตรกร โดยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม และเกิดประสิทธิผลสูงสุด จากผลการวิจัยดังกล่าว จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาล

1.1 รัฐบาลโดยกรมที่ดิน ที่ดินอำเภอ ควรเร่งรัดออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกร ในกรณีที่ดินจนได้ว่าเกษตรกรได้บุกเบิกและทำกินบนพื้นดินนั้นติดต่อกันมาเป็นเวลานาน แต่รัฐบาลต้องมีมาตรการป้องกันไม่ให้เกษตรกรนำที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ไปขายให้แก่ภายนอก โดยมีการกำหนดให้เกษตรกรสามารถนำที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์มาขอกู้เงินจากสถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (อ.ก.ส.) สหกรณ์การเกษตร เพื่อนำเงินไปใช้เป็นทุนหมุนเวียนสำหรับการประกอบอาชีพทางการเกษตร

1.2 รัฐบาลโดยผู้ว่าราชการจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ควรจัดสรรและหางบประมาณมาสร้างหรือซ่อมแซมถนนในอำเภอสะเมิง โดยเฉพาะหมู่บ้านหรือตำบลที่ยังไม่มีถนนเข้าถึง หรือมีสภาพถนนที่ชำรุดไม่สามารถใช้การได้

1.3 รัฐบาลโดยกรมชลประทาน ควรจัดสรรงบประมาณมาสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กในอำเภอสะเมิง และจัดให้มีระบบชลประทานให้ทั่วถึงและเพียงพอับความต้องการของเกษตรกร โดยเฉพาะในหมู่บ้านหรือตำบลที่ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

1.4 รัฐบาลโดยกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมส่งเสริมสหกรณ์ สหกรณ์อำเภอ เกษตรอำเภอ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (อ.ก.ส.) ควรจัดวางงบประมาณและประสานงานร่วมมือกันสร้างและจัดให้มีตลาดกลางเพื่อรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในอำเภอละเมืง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยตรง คือ สำนักงานสหกรณ์อำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (อ.ก.ส.)

2.1 จัดประชุมสัมมนาเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอทั้ง 3 หน่วยงาน เพื่อกำหนดนโยบายวางแผนพัฒนาส่งเสริมอาชีพ และสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร ตลอดจนหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาลุप्तรรค่าง ๆ ให้สอดคล้องกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำงานซ้ำซ้อนระหว่าง 3 หน่วยงาน โดยเน้นนโยบายที่ถ้ามารดนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้

2.2 จัดทำแผนงานโครงการส่งเสริมอาชีพทางการเกษตร และอาชีพนอกการเกษตร โดยการจัดทำเป็นแบบระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว เพื่อขอการสนับสนุนค้ำจงบประมาณจากหน่วยงานระดับสูง ที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยตรง

2.3 จัดฝึกอบรม ความรู้ทางวิชาการด้านเกษตรที่เกษตรกรมีความต้องการ เช่น เทคนิคการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ ปลูกไม้ผล การดูแลรักษา การป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยการประสานงานกับส่วนราชการและหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะค้ำจงบมาทำการฝึกอบรมให้แก่เกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือน

2.4 จัดฝึกอบรมและส่งเสริมอาชีพนอกการเกษตร เช่น งานค้าขาย ค้าง ๆ การทอผ้า จักสาน การทำเครื่องปั้นดินเผา เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนมีรายได้นอกการเกษตรเพิ่มขึ้น และมีโอกาสในการแสวงหาความก้าวหน้าจากการทำงานนอกการเกษตรได้มากยิ่งขึ้น

2.5 ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชที่มีตลาดรองรับแน่นอน โดยการประสานงานกับพ่อค้า นายทุน และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ที่เข้ามารับซื้อผลผลิตทางการเกษตร โดยจัดให้มีการประกันราคาพืชผลต่าง ๆ ของเกษตรกรในอำเภอสะเมิงเพื่อป้องกันการขาดทุนแบบต่อเนื่อง

2.6 สนับสนุนและส่งเสริมทางด้านการเงินทุนให้แก่เกษตรกร โดยการจัดให้มีเงินกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำและมีนโยบายรับประกันความเสียหายผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ และไม่มีตลาดรับซื้อ

2.7 ส่งเสริมและปรับปรุงธุรกิจรวมกันซื้อ รวมกันขายของสหกรณ์การเกษตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สมาชิกหรือเกษตรกรทั่วไปได้ซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทางการเกษตรได้ในราคาที่ถูกลง

2.8 จัดทีมงานจากทั้ง 3 หน่วยงาน ออกเยี่ยมเยียน คัดตามประเมินผลโครงการต่าง ๆ ที่นำไปส่งเสริมให้แก่เกษตรกร คอยให้คำแนะนำความรู้ทางด้านการตลาดจนหาแนวทางแก้ไขป้อนให้แก่เกษตรกร ในกรณีที่มีปัญหาเกิดขึ้น

3. ข้อเสนอแนะสำหรับเกษตรกร

3.1 ทำการเกษตรแบบผสมผสาน การที่เกษตรกรจะพัฒนาให้ตนเองมีรายได้จากการเกษตรสูงขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่เกษตรกรจะต้องเปลี่ยนจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรชนิดเดียว มาเป็นการประกอบอาชีพการเกษตรหลายชนิดในพื้นที่เดียวกันและเลือกปลูกพืชที่มีตลาดรองรับแน่นอน ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงภัยทั้งในด้านการผลิตและการตลาด ช่วยกระจายการใช้แรงงานและการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่การทำเกษตรแบบผสมผสานก็ค่อนข้างมีข้อจำกัดมากมาย มีทั้งความยากลำบาก และใช้ระยะเวลาเวลานานกว่าที่เกษตรกรจะได้ผลตอบแทนเป็นที่น่าพอใจ เพราะฉะนั้นเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนจำเป็นจะต้องนำมโนคติวิวัฒนาการมาปรับใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ การมีอิทธิบาท 4 ซึ่งได้แก่ จันทะ (ความรักงาน) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่งาน) วิมังสา (การทำงานด้วยการพิจารณาพิจารณาทำงานด้วยสติ)

3.2 เกษตรกร ความมีระเบียบแบบแผนในการใช้จ่ายเงิน โดยเฉพาะเงินที่เกษตรกรได้กู้ยืมมาจากสถาบันการเงินต่าง ๆ เกษตรกรต้องนำมาใช้ในการประกอบอาชีพอย่างแท้จริง และใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยยึดหลักของการประหยัดและออมตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ตรัสว่ามนุษย์ทุกคนต้องมีสินโดษ ไม่ยึดติดกับถึงภายนอก เพราะการมีสินโดษจะทำให้เกษตรกรมีค่าตกต่ำลง คือ ไร้ใจ เศรษฐี ซึ่งได้แก่ อุคตะฐานสัมปทา (การถึงพร้อมด้วยการหา) อารักขาสัมปทา (การถึงพร้อมด้วยการรักษา) กัลยาณมิตตะตา (มีกัลยาณมิตรคู่ใจ) สบชีวิตา (การใช้ชีวิตให้เหมาะสม)

3.3 ความอดทน (ขันติ) โดยอาชีพและลักษณะของงานที่เกษตรกรทำอยู่ ถือได้ว่าเป็นงานที่หนักและมีความละเอียดอ่อนในตัว มีปัญหาและอุปสรรคมากมาย ตั้งแต่เริ่มเพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวและจำหน่ายออกสู่ตลาด จำเป็นอย่างยิ่งที่เกษตรกรจะต้องมีความอดทนต่อความยากลำบากตรากตรำ อุตุนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ความร้อน ความหนาว ฝนตก ไม่ใช่เอาแต่โทษเทวดาฟ้าดิน หรืออ้างเหตุเหล่านี้แล้วไม่ยอมทำงาน และที่สำคัญที่สุดเกษตรกรจะต้องมีความอดทนต่ออำนาจกิเลส อดทนต่ออารมณ์อันน่าใคร่เพลิดเพลินใจ ไม่เล่ห์กลเล่ห์ตดต่าง ๆ ไม่พุ่มเฟิย และเกษตรกรจะต้องเป็นผู้ที่มีศักดิ์ศรี เกษมบุญศรี (2515:1-4)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(Recommendation for Further Study)

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออกไปทำงานรับจ้างของเกษตรกร ในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรขยายสถานที่วิจัยออกไปให้ครอบคลุมหลายอำเภอ และหลายจังหวัด จะทำให้งานวิจัยมีประโยชน์ต่อการพัฒนางานของส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของเกษตรกร

2. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออกไปทำงานรับจ้างนอก การเกษตร ซึ่งเป็นการออกไปทำงานชั่วคราวเท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานที่ออกไปทำงานแบบถาวรด้วย

3. การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมต่อไป

4. การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยตั้งคู่และปัจจัยผลักดันบางประการที่มีผลกระทบต่อการออกไปเสนอขายแรงงานนอกภาคการเกษตรของเกษตรกรในภาคต่าง ๆ

5. การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพทางการเกษตร เพื่อลดการอพยพแรงงานของเกษตรกรในชนบทไม่ให้ออกไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร

6. การวิจัยครั้งต่อไปควรจะศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการที่มีผลกระทบต่อการออกไปประกอบอาชีพขายบริการของสตรีในอำเภอหรือจังหวัดต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการแก้ไขปัญหาการขายลูกสาวและโสเภณีเคঁกของรัฐบาล

เอกสารอ้างอิง

- เกษม บุญศรี. 2515. พจนมณฑล เล่ม 1-4 กรุงเทพมหานคร: ศุภภา ลาคหิราว.
- ชาธิ์ ยาวุฒิ. 2518. การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่ตัวเมือง จากการศึกษากรณี
ของแหล่งอุตสาหกรรมในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธวัช มการเพงกี. 2537. ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช.
- นพพล ชัยะใจ. 2523. การเสนอขายแรงงานนอกการเกษตรของครอบครัวเกษตรกร.
กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- นิภา ศรีไพโรจน์. 2527. หลักการวิจัยเบื้องต้น. คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ (มหาสารคาม). พิมพ์ครั้งที่ 1.
- ประดิษฐ์ ชาสุมบัติ. 2517. การอพยพแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองและประ โยชน์ที่มีต่อ
อุตสาหกรรม. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (ไวเนียว).
- ปรีชาติ ลอตระกุล. 2530. แผนพัฒนาชนบทในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
แนวทางในการพัฒนาชนบทของรัฐ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ.
- ฝ่ายวิจัยและพัฒนา, กองวิชาการและแผนงาน. 2538. รวมบทความที่น่าสนใจ. กรมการ
จัดการหางาน, กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. กรุงเทพมหานคร.
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. 2530. อุดมการณ์สร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นถิ่นแผ่นดินทอง.
ศูนย์ส่งเสริมและประสานการเผยแพร่ อุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง, สำนัก
เลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2532. เศรษฐกิจกำลังคน. นนทบุรี: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รังสรรค์ ชะพรพันธ์. 2528. ระบบเศรษฐกิจไทย: ลักษณะและปัญหา. กรุงเทพ
มหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมบัติ ชำรงอัญวงศ์. "ปัจจัยต่อความสำเร็จในการพัฒนาชนบทของไทย". มติชน.

(อังคารที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2539).

ลนิต สมัครการ. 2518. "การตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของชาวนาไทย". ข่าวสารเกษตร
ภาคคว. 20 (4-5): 3-27.

สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่. 2538. แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ
อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. (โรเนียว).

_____. 2536. แผนพัฒนาชนบทในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7.

กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ไม้ระบूपที่พิมพ์. แผนพัฒนา
ชนบทในช่วงพัฒนาฯ ฉบับที่ 7. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ,
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่. 2538. บรรยายสรุปประจำปี 2538. กรุงเทพมหานคร
กรมการจัดหางาน, กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.

สำนักงานศึกษาสงเคราะห์จังหวัดเชียงใหม่. 2538. รายละเอียดข้อมูลกลุ่มบ้านและ
ประชากรของชุมชนบนพื้นที่สูง. อำเภอสะเมิง, จังหวัดเชียงใหม่. (โรเนียว).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2536. รายงานผลการสำรวจแรงงานที่ราชอาณาจักร (รอบที่
2) กรกฎาคม - กันยายน 2536. กรุงเทพมหานคร.

_____. 2536. รายงานผลการสำรวจแรงงานที่ราชอาณาจักร กรกฎาคม -
กันยายน 2536. กรุงเทพมหานคร.

Atkinson, A.B. 1975. The Economic of Inequity. London : Oxford
clarendon Press.

Feller, T. D. ; K., Peerasit; L. Paul; and Rathana - mongkolmas,
Sawaeng. 1983. Migration and Development in Modern Thailand.
Bangkok Social Science Association of Thailand.

Gallaway, L. 1967. Mobility of Hired Agricultural Labor:1950-

1960. Journal of Farm Economics. 47(1): 32-51.

Smith, A. D. and R. L. Meyer. 1979. "Testing and off - farm

Labor Supply Model in an LDC". Submitted as a Contributed Paper for the 1979 AAEA Meetings. Washington State University, July 29 - August 1, 1979.

Tirasawat, P. 1985. The Impact of Migration on Conditions at

the origin : A Study on selected Villages in Thailand.

In Urbanization and Migration in ASEAN Development, edited by Philip H. Hauser, Daniel B. Suits and Nachiro Ogawa, PP. 475-496. Tokyo : National Institute for Research Advancement.

Winkelmann, D. 1967. "A Case Study of the Exodus of Labor Form

Agricultural: Minnesota". Journal of Farm Economics. 48 (1) : 12-21.

Yamane, Taro. 1973. Statistics:An Introductory Analysis. 3rd ed,

Tokyo:Harper International Edition.